

65038

4.

28971 # B, g.

289

2897.

58717

C. P.

S. P. J. J. J.

28971, II, b, 9

2. razred

LISTKI.

IZDAL

JOSIP JURČIČ.

I. ZVEZEK.

V MARIBORU.

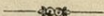
Tiskala in založila „Národna tiskarna“.

1872.

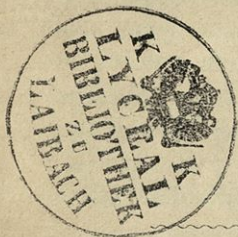
L I S T K I.

Uredil in izdal

Josip Jurčič,

urednik „Slovenskega Naroda“.

I. zvezek.

V Mariboru.

Tisk Fr. Skaze in drugov.

1872.

65038

030056087

Predgovor.

Tu zbrani spisi so pretiskani iz listka „Slovenskega Naroda“, torej ne zahtevajo naziva, da so novi. Povod, da na svetlo pridejo tudi v tej obliki, je premislek, da se običajno večji politični časopis, periodično izhajajoč, ne hrani in se tako pogubé tudi spisi, ki so večje nego samo dnevne vednosti. Kakor jih bode torej mnogi naročnik lista sam rad v tej obliki v drugič kupil, da jih more v svojo knjižnico med druga slovenska dela uvrstiti, tako si jih bodo zaradi njih prenizke cene mogli preskrbeti tudi oni, sosebnoma mlajši prijatelji naše literature, katerim okolnosti ne pripuščajo naročevati se za dražji časopis.

Izdatelj.

Tesnospis ali stenografija.

Spisal dr. J. V. Ribič.

Že v starodavnih časih so se prebrisane glave trudile, poleg navadne pisave ustanoviti tudi tako, s katero bi mogoče bilo, slediti besedam tudi izurjenega govornika in jih rešiti pozabljivosti. Najbolj nam je znano, kar so v tej stvari dovršili Grki in Rimljani. In res se je Rimljanom posrečilo, dobiti v tako imenovanih „Notae Tironianae“ pisavo, ki je zelo ustrezala gori omenjeni zadači.

V poznejih časih si je marsikter učenjak in drugi suženj peresa in črnila sestavil sistemo, po kateri je z večjo ali manjšo urnostjo pisaril; in na Italijanskem, Francozkem in Angležkem so se nahajali možje, kateri so sloveli kot ročni hitropisci. Tako je angležki romanopisec in novelist Bož-Dickens, kateri se je iz silnega siromaštva po svojem talentu in ogromni marljivosti

priporil do enega prvih pisateljev prve in naj bolj razširjene literature na svetu, do velicega bogatstva in neumerljive slave — bil nekaj časa reporter, t. j. sporočevalec za časnike in je stenografiral govore v angleškem parlamentu, kar prav zanimivo v svojem romanu „Copperfield“ popisuje.

Na vrhunec dovršenosti pa je spravil tesnopis, — tesnopis: po grški stenografija, ker skrajšana pisava potrebuje veliko manj prostora za isto stvar ko navadna — Fr. Gabelsberger v Monakovem v drugem desetletji tega stoletja. Njega je prvič vodila misel, po tesnopisu zljajšati delo mnogo obloženim višjim uradnikom. Po jako obširnih študijah je dovršil svojo sistemo, v ktere praktični rabi je izuril najprej samega sebe, potem pa tudi nekaj znancev in prijateljev. Ko so se l. 1819 sešli bavarski stanovi v Monakovem, stopila je Gabelsbergerjeva iznajdba v javnost. — Stenografirale so se namreč debate v stanovski zbornici in sicer s tako dobrim uspehom, da je bila bodočnost nove sisteme osigurana.

Podlage Gabelsbergerjevemu tesnopisu so: Namesto navadnih pismenk je vzel znamenja, ki so ali samo pičice, ali črtice, — ravne in skrivljene. Ta znamenja se dadé jako lahko med seboj

zvezati in vtapljati, tako da v zopet skrajšani obliki služi eno znamenje za več pismenk.

Samoglasniki se izražujejo večjidel po soglasnikih, kateri se v ta namer na razne načine predrugačajo, n. pr. odebeljujejo, prekrižujejo, ali pa nad ali pod navadno pisalno črto stavljajo. Za neke, posebno često se v govoru nahajajoče besede so postavljene za znamenje poedine črke, ki se „sigle“ imenujejo, p. za besedo „ich“ črka i, i. t. d. Takih skrajšanj ima sistema okolo 100; šteje pa še drugih enakih bolj kompliciranih, ki se abreviature imenujejo. Dalje se skrajšujejo prednice in končnice in se zanemarjajo vse one pritekline pri besedi, ki izvirajo od sklanjave in niso za razum neobhodno potrebne. Tako se dá beseda v neizmerno skrajšani obliki na papir spraviti in navadno je cela tesnopisna beseda krajša, nego prva njena pismenka v navadni pisavi.

S temi sredstvi pa še Gabelsbergerjev tesnopis ni pri koncu svojih pripomočkov. V stavku so vsi členi v neki ozki zvezi, posebno pa sta subjekt in predikat eden od drugega odvisna in kak samostavnik terja svoj poseben glagol. Dalje ima vsak jezik mnogoterih rekov, prislovic i. t. d. Vse to da navod, da se v tesnopisu, kadar je posebno

hitre pisave treba, nekatere besede v stavku ne izražujejo tako, kakor navadno, ampak še v bolj skrajšani obliki, primerni že omenjenim siglom. Da, v dalnjem napredku izpušča izurjen stenograf tudi cele besede, ktere se pri prebranji pisanja lahko zopet nadomestujejo, n. pr. členove, predloge, veznike itd.

Tako se da skrajševanje v Gabelsbergerjevi sistemi skrajno daleč raztegniti in ravno zaradi tega ustreza ta sistema vsakemu zahtevanju, rabi za osebne potrebe, za korespondence, pri zapisavanju šolskih predlaganj, pridig, pa tudi najhujših debat v razburjenih očitnih zborih.

Gabelsberger je izdal sam veliko knjigo o svoji sistemi, ktera je še sedaj pravo sveto pismo za njegove naslednike in katero študira vsak, kdor se hoče temeljito seznaniti s tem neprecenljivim umotvorom. Saj je pri vsaki vedi za temeljito znanje neobhodno potrebno, se seznaniti z njenim rojstvom, razvitkom in z njeno zgodovino.

Za razširjanje Gabelsbergerjeve stenografije se je pobrinila bavarska vlada, največ pa so storila razna društva, ktera so časoma nastala. Posebno važno je društvo v Monakovem, potem kr.

saksonski stenografični zavod v Draždanah, društvo v Beču in tirolsko sten. društvo, katero sedaj šteje 566 udov.

Vsa večja društva izdajajo tudi časopise, dunajsko društvo celo časopis tiskan s črkami, katere se isto tako stavijo in rabijo, ko druge tiskarske pismenke.

Posebno odkar je v novejših časih oživel parlamentarizem, prišla je stenografija do velike veljave in je jako razširjena med omikanim občinstvom. Največ se peča, se ve da, ž njo učeča se mladina, kateri je tesnopis zares tudi posebno potreben in koristen. Mimogrede omenimo misel nekterih pedagogov, kateri so trdili, da je tesnopis škodljiv duševnemu razvitku mladeži, posebno pa spominu, ker si učenec vse besede učiteljeve zabilježiti in mu torej ni treba tako pazljivo poslušati, ampak samo pisati in se doma napisanega na pamet naučiti. Tudi se pri tem gleda samo na pisanje, in duh ne spremlja učiteljevega razlaganja s potrebno pazljivostjo. Da temu ni tako, kažejo mnogostranske izkustva in pisatelj teh vrst more sam nasprotno trditi. On se je naučil tesnopisa od našega izvrstnega profesorja g. Lipeža na mariborski gimnaziji in je bil v petem razredu

že izurjen hitropisec. Pri zapisovanji predlaganj o zgodovini, o nemškem jeziku itd. nije imel nikakega telesnega truda, torej je lahko neumorno pazil na učiteljeve besede in si je zapisoval samo jedro njihovo, ne pa dodatkov, ki so samo gladili in lepšali govor. Taki spisi so bili baš prijetno gradivo za domač uk in so odstranjali potrebo, drage knjige kupovati. V celi svoji važnosti pa se kaže znanje tesnopisa na vseučilišči, in tesnopisci si prihranjujejo neizmerno veliko časa in truda, posebno pa tudi denarjev za knjige.

Pa tudi pri zasebnih študijah je tesnopis koristen, ker olajšuje izpise in zaznamovanja iz knjig, ktere imamo le začasno v rokah. Pravo polje za tesnopis pa je javno življenje s svojimi raznimi zbori, a posebno deželne in državne zbornice in res ni nobene take zbornice, ktera bi ne imela tesnopiscev najetih.

Samo tako se dajo govori in debate, za ktere se cela dežela zanima, dovolj hitro in natanko objavljati. Ako je število hitropiscev primerno, se da najobširnejši razpravljanje v treh ali barem v šestih urah za tisek pripraviti. Tako pridejo govori poslancev v časnike, in občinstvo in volilci najpozneje drugi dan po zborovanji beró, kako

so poslanci vršili svoje naloge ali — kako so proti njim grešili, kar je žalibog dandenes navadno.

Nalog hitropisca v parlamentarnih zbornicah pa terja ne samo neizmerno izurjenost v tesnopisu, nego tudi obširno omiko in mnogotero znanje, ker se govori vršé o najrazličnejših predmetih, včasih čisto strokovnjaških, in ker morajo stenografi marsiktero hibo, ki se v govorih nahaja, takoj sami popravljati. Tako težavno delo pa se tudi dostojno — da sijajno — plačuje in ker še do sedaj zmerom ni toliko dobrih hitropiscev, da bi mogli zadostovati potrebi, je tukaj odprto plodno polje za marljive mladeniče. Torej na noge, mlade moči, urite se v nemškem, posebno pa v slovenskem tesnopisu.

Ker sem omenil slovenski tesnopis, naj tudi nekaj porečem o sprevajanji Gabelsbergerjeve sisteme na druge jezike. Nij ga skoro evropskega jezika, v katerem bi se ne stenografiralo po tej zares univerzalni sistemi. Za italijanščino imamo izvrstno knjigo prof. Noë-ja, celo v magjarskem jeziku, ki nij v nobeni zvezi z evropskimi jeziki, piše se pridno po tej sistemi. Samo ob sebi se razumeva, da so naši duševno toliko obdarovani bratje Čehi, ki v nekterih strokah duševnega, po-

sebeno pa narodnogospodarskega delovanja že nadkriljujejo Nemce — hitro poprijeli se tesnopisa, prikrojili ga za svoj jezik, in „česki stenografični spolek“ v Pragi izdaje poseben list v česki stenografiji pisan.

V zadnjih časih je tudi naša vlada nekaj za tesnopis storila. Šteje ga med fakultativne predmete, in učencem nij treba nič plačevati za poduk, ampak, država daje učitelju po 60 gld. letne plače za eno uro na teden. Vendar je ministerstvo uka in prosvete jako grešilo s tem, da smejo samo učenci višje gimnazije tesnopisa se učiti, kar je celo narobe, ker ravno v petem razredu so učenci jako obloženi in se imajo orientirati v celo novih krogih, v šestem jih trudi matematika, in v sedmem in osmem se le malo-kdaj kateri tesnopisa poprime. Sicer pa učenci v petem razredu že silno potrebujejo stenografije. Duševno zmožni za ta uk pa so dečki 3. in 4. razreda gotovo, kar tudi izkustvo uči. Naj še bode omenjeno, da je vlada ustanovila v Beču, Pragi, Insbruku itd. posebne komisije za preskušanje onih, ki hočejo biti učitelji tesnopisa na javnih učilnicah. Tudi za Gradec je taka komisija v „principu“ dovoljena.

H koncu naj še govorimo o nasprotniku, ki ga ima Gabelsbergerjev tesnopis, in ki mu je pripravil mnogo zadreg, pa tudi uzročil krepko gibanje in mnogo pridnega delovanja, kterega bi drugače gotovo ne bilo.

Celo zlagaje se z lastnostnimi nagibi nemškega duha in značaja se je našel mož, ki s tako dovršenim Gabelsbergerjevim delom ni bil zadovoljen, ampak se je drznil kaj boljšega na svet spraviti. To se ve da po takem predniku reč ni bila več tako težavna — glej Kolumbovo jajce. Ta mož je bil Prus Vilhelm Stolze. On je res sestavil sistemo, ktera ima pismenke onim naše sisteme jako enake, ker pa se je Stolze držal nekoliko drugih načel v zvezi pismenk, izraževanji samoglasnikov itd. in ker je postavil nad 1000 siglov — ki se se ve da presneto težko dajo zapomniti — je njegova sistema vendar jako različna že na prvi pogled od Gabelsbergerjeve. Pripoznati se mora, da je celi njen stroj skozi in skozi logičen in dosleden, da se strogo drži čiste nemščine in načel nemške slovnice, in pisatelj, ki se je naučil te sisteme in torej tudi o njej razsojevati more, tukaj izreka svoje prepričanje, da je Stolzejeva sistema tesnopisa izvrstno delo. S tem pa

celo ni rečeno, da bi Gabelsbergerjevi kos bila, ker nema njene gibčnosti, in ne dopušča onih skrajšanj, ki največ pripomorejo k nedosegljivi pripravnosti Gabelsbergerjeve sisteme za praktično rabo. Sicer pa se da tudi s Stolzejevo sistemo vse doseči, kar se od tesnopisa terjati more, vendar po večjem trudu in samo od bolj obdarjenih ljudi. Kako dobro se da Stolzejev tesnopis rabiti, vidi se že iz tega, da stenografujejo v pruskem deželnem zboru poleg nekterih Gabelsbergijancev večjidel Stolzijanci. Pisatelj teh črtic sam nij rabil mnogo Stolzejevega tesnopisa, pač pa je videl, kako se da res vspešno rabiti. V Roscherjevem kolegiji o narodnem gospodarstvu na vseučilišči v Lipsiku je sedel poleg mene rusoglavi Prus iz Magdeburga, ki je pisal po Stolzeji. Roscher ni tak jecljavec, ko kak drug profesor, ki je kjer bodi propal in ktereга so menda zavoljo tega čina poklicali v Avstrijo, kot da bi mi Avstrijanci vsi posmojene možgane imeli — sramota dovolj za naše kulturonosce, če res še za se nimajo potrebnih moči med seboj! — Roscher govori jako živahno in hitro in vendar je moj sosed prav ročno pisaril in govoru sledil.

Ali pa se da po Stolzeju v minuti 178 be-

sedi in sicer iz Humboldovega „Kosmos-a“ stenografirati, kar sem leta 1866 po večmesečnih vajah po Gabelsbergerji dosegel, — o tem vendar dvomim.

Sploh je na Pruskem Stolzejeva sistema oficijelna, kakor je na Bavarskem, Saksonskem in pri nas Gabelsbergerjeva. Vsak, ki se oglasi v kadetski zavod v Berlinu, mora jo znati. Prijatelji obeh sistem se med seboj črte ko nekdanji Gibelini in Velfi in nij slabosti in celo hudobije, ktere bi si ne oponašali. Vendar se Gabelsbergerjeva sistema tudi na severnem Nemškem in celo na Pruskem vedno bolj širi in nedavno so Gabelsbergerijanci Draždane bili poklicani k deželnemu zboru Silezkemu v Vratislavi.

Edinost, kakor povsod, je tudi tukaj potrebna in upati je, da bode bolj dovršen Gabelsbergerjev tesnopis izpodrinil časom sicer dobro, pa vendar slabejšo Stolzejevo sistemo. „To kar je boljše, nasprotuje onemu, kar je dobro“, pravi Nemeec.

Životopisje.

Spisal B. R.

Životopiscu služi za predmet znamenita osoba, ktera se je poslavila v svojem žitku, nabravši si leščeče zasluge bodi si za državo, domovino, vede, ume, človekoljubje ali poprek za kaj vzvišenega in odličnega, sveteča se po jedrni značajnosti in blagih lastnostih, ktere po svoji vzornosti vabijo čtelca na posnem. Pisava se zahteva častna, razložna, urejena, cvetoča brez hvalisanja, a jezik krasen in pravilen, da ste po takem tvarina in oblika naučni. Slovanskemu životopisju se priklada in dostoji, da stopajo na pozorišče moževi, čijih žitek se iskri razve drugih častnih svojstev plamenim in porabnim rodoljubljem, kteri so se borili svoje žive dni vednostmi, imetkoma in vsem trudom za blaženost istokrvnega roda in na otep tujega, skleče nas žulečega jarma. Podobne

bire značaji naj se prinašajo v naših grenkih razmerah na videlo za mlajši zarod, da se ohrabri in ojekli po dičnih primerih šče na grenši in brijši bor, ako istinito kanimo in nas je resna volja oteti svoj narod pogube in vekivečne smrti. Toda prestopimo iz odločnosti v sločnost.

„Matica“ slovenska, v nekem pomenu naše modrišče, sprejemlje v svoje krilo vse slovensko razumništvo, ponujati tore mora vrstno blago in zgledno besedo v svojih knjigah. Letošnji letopis nosi na čelu dva životopisa, namreč častnega darovnika, naučitelja Matije Debeljaka, in pa prečastnega predstavnika ljubljanskega stolnega poglavstva podpredsednika matičnega itd. Antona Kosa. G. Debeljak si je zaslužil to imenitno mesto tvarnim podpiranjem naše knjižnosti in ubogih dijakov ter iskrenim sočutjem do slovenskega naroda, najbolje pa zdatnoj oporočnino. Po kratkih žitkovnih črticah bila je dolžnost životopiščeva te vredne čine na svetlo položiti ter črstvo spodbujati za narodnost medle in podremane istinarje in premožnike, da vendar počnejo darove polagati na domači darilnik; vse drugo je otlo in prazno. Ako je D. na Laškem nemški jezik in slovstvo v pamet vbijal mladezni, ktera ni

imela in nima priklonih ušes za tevtonske glasove, ter po takem črt in mrz rašil med dvema narodoma in sicer kot Slovenec, in k temu napisal primerne knjige vajnice, to cestno nadelavanje med Lahi in Nemci nikar ne donaša posebne slave za Slovence, kakor da ne bi doma za svoje koristi nikakšega posla imeli. Ta vegasta prikazen nas globoko ponižuje ter ovaja nevednost svete nam naloge. Prepustimo tuje opravke dotičnima narodoma a urejumo dostojno svojo lastnino. Ta prigodba bi se morala resno grajati, naj se našinci ne bi več zročevali v zaničljivo, sebe sramotečo službovanje. Pisatelj na konci izpoveda vročo željo: naj bi Matija Debeljak našel mnogo posnemalcev. Bi li oživela piščeva želja, v kratkem se ne bi menda indi narodni glasovi slišali razve od kakega kozarja ali kravarja za grmom kašo trošečega. Pokójnik niti pisati ni znal slovenski, in životopisec ga iskreno priporoča na posnem. Posnemati ga je treba na slavni oporoki, a ogibati se nasledovanja v vsem drugem Debeljakovem žitku. Životopis čitatelju omikanejšje vrste zapušča otožen vtisk. — Matica! bodi verna svojim prvotnim načelom.

Anton Kos slovi in se sveti po odbranih

lastnostih kot neka popolnost omikanejšega človeka, vsa dela mu pričajo najblagše človekoljubje in zgledno nraavnost. Bi li svet polnili toliko nraavni in olikani ljudje, spremenil bi se v pozemeljski raj. Pokojnikov životopis bi vredno zaljšal listove dobroglasnih Drobtinic, toda Matica bi naj z nekimi besedami dostojno omenila svojega bivšega podpredsednika in zahvaležno pobotala prijetih 100 gl., vse drugo so nepotrebnosti jemljoče prostor v knjigi in dražeče potroške, vsaj navedena vsotica je porabljena do malega na životopis, in kaj imajo matičarji odtod? Kdor si je priskrbel prece učenosti, zadosti dolgo živel, in sicer neprenehoma med svojim narodom, pa ni našel v obilnih svojih dnevih toliko časa za rojake, da bi jim na pomoč pritekel tudi pisekom, ne more si prisvajati vzvišenega čislanja v narodu. Največ naših knjižnikov mora bogme krasti čas, kateri posvečuje dušnemu razvoju in napredku svojih soplemenikov in večini šče se je treba boriti za tenko korico vsakdenjega kruha. Kdor pa se razmerno giblje v povoljnih tvarnih okolnostih, smel, vsaj dolžen bi bil kratke hipove zlatega časa tudi darovati svojem na korist, ako mu resnično srce kolca za narodni boljek. Neugodno pika čitalca Kosove opo-

roke točka odredivša Matici darilce 100 gl.; ako izobražen narodnjak, ljubeči napredek našega slovtva, bivši viši častnik knjižnega zavoda, razpolagajoči z mnogimi tisočnjaki, na smrtni postelji ne privošči našemu slovtstvenemu društvu zdatnejšega milodara, ne more imeti pravice stavljen biti na slavni prestol posnemalne vzornosti našincem. V kaki razmeri je ta prikaz proti Tomanovemu ali Debeljakovemu daru. Ako je tedaj gospod predstavnik samo plitvo v žep segel na pomnožitev matičinega imetka, a spisi mu nikakor ni pomagal, na kaj se naslanja toliko povzdiganje v matičini knjigi?

O tej priliki nerad, vendar dušno moran šče pristavljam, ka Murkov životopis tudi nekoliko boleha na motljivem ognješčaku. Ta gospod doktor je slovenčil samo v turski sili z gladom se namikavajoči, a v vsej moški dobi in prijaznejši sreči ni enkrat pisala namočil za nas. Kdor je samo te Slovenec, kedar mu želodec kroli, a v prijetnejšem položaji narod v nemar pušča, zakrivil je grajo a ne izpričevanja zbog pozvanjskih poslov, vsaj Oroslav, Slomšek, Davorin, Krempelj, Hicinger itd. niso bili in niso brez njih, pa itak so gojili in goje marljivo slovensko modrico. Bodemo li

nadalje životopisali po tem kolomeru, kakor pri rečenih treh možakih, ne vzgojimo si tem pôtém nijenega črstvega značajnika, nego medlost in spačenost. Nam je silno treba žilavih značajev, česke stalnosti, dosmrtno postojanosti, če si hočemo svojimi trudovi in naporu priboriti vreden vspeh. Na klip s polovičenjem! Nesrečen naš položaj zadolžili so najbolje medli in popustljivi narodnjaki, naše medluštvo je krivo, ka nam vlada tira najvrednejše in najzasluženejše moževe iz ože nam domovine. Na pomislek!

Prešern, Prešerin ali Preširen?

Spisal L. *Robert Fran*

V necem dopisu iz Kanalske doline na Koroškem v „Novicah“ 20. marca letos gospod —b— govori: „Dostikrat že so grajale „Novice“, da se slovenska imena tako rada pačijo. Kako pa je to, da tudi nekteri pisatelji Vaši še celó premijnjajo lastno ime neumrlega slovenskega pesnika našega Prešerna v Preširna? Prav veliko rodbin po vsem Slovenskem, posebno tudi tukaj v Ukvah se nahaja z imenom „Prešern“, nobena pa „Preširna“. Pesnikov brat Jurij, ki je leta 1868 kot vpokojeni (sic!) fajmošter tukaj v Kanalski dolini umrl, in s katerim je pisalec teh vrstic pogosto občeval, se je tudi vselej le podpisal: „Prešern“. Kako se je pa pesnik sam imenoval, to nam kažejo „poezije dr. Francéta Prešerna“, v katerih na strani 11. sam pové, kaj njegovo ime pomeni, ko o svojih poezijah pravi:

„Smé nékaj nas, ker smo Prešérnove, biti prešérnih;

Pésem káže dovòlj, kák je naš ôče kroták.“

Mislím, da je Prešérnova slava tolika, da ga z imenom „Prešíren“ ne moremo viši slaviti“.

Kakor mačka željno poskoči, kadar kako miš ugleda, tako so k tem nepremišljenim besedam svoje trde kosti v skok povzdignile tudi vrle „Novice“, in pod črto jim dodale svojo nevednost, rekoč: „to, častiti gospod, morate vprašati gosp. Jož. Jurčiča in gosp. Jož. Stritarja; morebiti jima je Prešérn iz unega sveta poslal pooblastilnico, da sta njegove poezije izdala pod imenom Prešírna. Vred.“

Možu, kakoršen je urednik klepetávih „Novic“, slabo pristoji, poskušati gosp. Stritarja sméšiti samo zato, ker je genijalen mož, kateri se jim nij še nikoli uklanjal, in kateri, če nema o slovstvu drugih zaslug, ima vsaj to, da je prvi slovenski pesnik zdanje dobe, ter da so njegove lepoznanke novine „Zvon“ bile take, da samo ene številke teh novin ne bi spisala vsa noviška mrgolázen, če se do razpoka napné. Le črevlje sodi naj kopitar! ali bolje rečeno: kopita, parklje sodi naj novičar!

A vrnilo se k pisavi Prešérnovega imena! Če so res „Novice“ grajale, da se slovenska imena tako rada pačijo, uspeha so do zdaj imele vrlo malo, ker sicer se ne bi še vedno tako grdo pačila baš v noviškem stolnem gradu Ljubljani, in tukaj baš v najgorkejšem noviškem gnjezdu, namreč v čitalnici. Pojdi predragi — b —! malo po beli Ljubljani, ter oziraj se, kako so popisane deske takih slovenskih trgovcev, ki so v čitalnici kuhani in pečeni! Da o slovenskem jeziku niti govora nij, to se umeje samo ob sebi, ker je slovenskih mož groza, celó svoja čisto slovenska imena po slovenski pisati. Na vélicem trgu hitro najdeš gosp. Souvana, po francoski zasuknenega, če tudi mu je ime dala poštena slovenska sova; dalje proti staremu trgu zapaziš desko gosp. Jamšeka, a nasproti njega te v oči zbode gospod Matija Kuscher, da-si je ón Jámščak, ta Kuščar. In kaj te čaka v čitalnici, dragi — b —? Slišal bodeš, kako starina in mladina, upazen svojega naroda, golči o gospodih, katerim je ime: Gêrmek, Gêrm, Kêrčon, Kêrsnik, Slémenik, Zúpan, Zúpanc, Zupánšic, Vódnik, Skále, Skabêrne, Stáre, Uranič, Bélar, Sáje, Šerávc itd. Nepokvárjeno slo-

vensko uho, ne še privajeno tega, v gosposko-germanskem duhu predélanega izrékanja ob pravem niti razumeti ne more ljubljanskih narodnih stebrov, da govore o svojih ljudéh, katere neumni kmet imenuje: „Grmek, Grm, Krčón, Krsnik, Slemenik, Župán, Župánec, Župánčič, Vodnik, Skalè, Skabrnè, Starè, Vranič ali Vránič, Belár, Sajè, Žarôvec (ne: Žerôvec, kakor bi tudi bilo treba pisati: Jarán, Jarin, Jaretina, Jariha, Jariša, Jarála, a ne: Jerán, Jerin itd., ker slovenščina korenike jer nema nego ima samo jar.)

Gospod — b — zdaj utegne poprašati: kaj imajo ta imena posla s Prešírnóm? — Počakaj malo, sladki otročiček! Odgovora ti ne ostanemo dolžni. Vidiš, kakor je: Skabêrne, Kêrčón, pokvarjeno, enako neslovenski je čistim ušesom tudi izrékanje: Prešêrn, malo ne tako s kislizakrivljenimi usti izgovorjeno, da bi mu najbolje ustrezala pisava: Prešárn, kar celó tvojemu razkovemu sluhu morebiti ne ugaja, ker ne zveni ožje od tiste nemške besede, o kateri Jakob Grimm piše, da je bila uže iz početka pošteno široka, a potem so jo njegovi rojaki še bolj neusmiljeno razširili, ker so končni **s** premenili v **š**. In slavnega sloven-

skega pesnika so vsi vrstniki njegovi res imenovali Prešêrna (Prešárna), ter tako ga imenujejo še zdaj stareji ljudje, kateri so živega poznali. Da, iz početka se je celó sam v „Ilirskem Listu“ in v „Čebelici“ vedno podpisoval: Prešern, kakor bi ga še zmirom rada videla pisanega tudi vidva, namreč ti, moj učeni —b—! in še učenejše „Novice“, naš raz-monitêr. Žal, da vama je uže sam Preširen to veselje skrhal; kajti bistrourni mož je tako sodil: „po novejšem se prav piše: nemirin, krivovérin, hudoúrin (denes pišemo: nemiren itd., a v neki dobi se je **n** stavil namesto e); zategadelj niti pisanje Prešern ne more pravilno biti, ker je moje ime tako narejeno, kakor beseda nemirin.“ — Začel se je torej v poslednjem času pod svoja slovenska dela podpisovati: Prešerin. Preiskujta njegove podpise in gotovo najdeta, da je to res, ter se moreta iz tega učiti, ako nista uže zdaj preučena, da je celó Preširen čutil, kako se naša osobna imena z večine krivo pišejo in često krivo izrékajo, česar še do zdaj nijsmo niti odpravili niti resno izkušali, da se odpravi; dalje, da je Preširen tudi v najmanjši stvari tudi vedno s časom napredoval, a ne zaviral napredovanja, ker sicer ne bi niti svojih

zbranih pesnij bil dal natisniti v Gajici, nego rajši v Bohorici, s katero je iz početka pisal on in za tiste debe malo ne vse ostalo slovenstvo.

O, uže vidim, kako oba náme letita, kričèč: naj se torej piše Prešerin, kakor je napósled sam hotel! — Prosim, postojta malo, predno me podereta in na pravopisni prestol posadita Prešir-novega imena obliko, kakoršne pesnik zdaj sam ne bi odobraval, ako bi še živel. Povedi mi, abe-cedarček —b—! zakaj ti pišeš: „pesnikov brat Jurij, a ne, kakor je bilo do najnovejše dobe navadno: Juri? Saj vendar veš, da bi ta upo-kojeni gospod sam sebe tako malo kedaj bil hotel podpisati: Jurij, kakor bi mu nikoli iz peresa ne bilo moglo uiti: Preširen, ako bi se namreč bil slovenski podpisoval. Utegneš mi odgovoriti: samo en Jurij me še ne dene v koš; ne ustrašim se jih deset! Besedo: Jurij zategadelj tako stavim, ker zahteva zdanji pravopis. — Res je, moj vrli —b—! Vidim, da ti in tvoje „Novice“ nijsta vsa tako samoglava, kakor se na videz kujata; počasi, ako tudi nerada, od vseh strani rinena, poprimeta mnogo novih stvari, katere se niso zavrgle vama v glavi, in če se ne motim, uže „Novice“ same so pisale baš Preširen, česar

zdaj vendar ne morem trditi za gotovo,*) niti se mi to ne zdi nič važno, ker o takih poslih „Novice“ nemajo nikakoršne svoje misli, torej o njih ne morejo zakonov postavljati.

A zdaj, ko sva Jurija v kraj dela, ali ti pišeš: p r e p e r n človek (ein streitsüchtiger Mensch)? Zelen od same jeze mi odgovarjaš: ako tudi sem abecedar, a to znam, da ta pridevek izvira iz besede: p r e p i r, in da je treba pisati: p r e p i r e n! — Modro golčiš! Ne bil bi mislil, da toliko znaš, ker si še tako nežen. A zdaj sem te po ovinkih zvabil tja, kjer sem te hotel videti. Poslušaj me torej, in dobro si otrebi ušesa, da ne pozabiš, kar ti porečem. Uvériti se imaš, da na pravopis menj grešiš, ako pišeš: Juri namesto: Jurij, nego ako namesto: Preširen postaviš: Prešerin, ali celó: Prešern.

Ne utegnem razlagati vsega, kar bi se o naših osebnih imenih (priimkih) dalo govoriti, ker s tem bi se popisala obširna knjiga; a kolikor zdaj potrebuješ in moreš umeti, toliko ti bodi po-

*) A je gotovo. Na pr. Novice (1. 1870) na 390. strani naznanjajo predstavo v spomin Preširna na dveh krajih; sedem strani dalje poročajo o slavnosti Preširnovi, godu Preširnovem itd.

vedano. Slovenska osobna imena so nekatera iz nezloženih samostavnikov, na pr. Jánjčar, Pétrič, Zaméjcc, Pogáčnik, Jarán itd.; druga so zložena: Gázibrod, Gázivoda, Dobrodrúg, Vodopivec, Pustohribec itd.; druga zopet ali iz deléžij (participij) porojena ali so celó deležja sama: Držéčnik, Razpét, Zalêtel, Zavrl, Premrl (ne: Premru, kajti v Črnem vrhu, kjer je mnogo ljudij tega priimka, govore: ta njiva je Premrlova); a nekatera so pridevki (adjectiva), na pr.: Pokôren, Širòk, Medén, Trúden, Tráven, poleg: Tréven (oboje znači: grasig, kajti v starem jeziku čitaš: tr a v a, in: tr ě v a, gras), Grúden (schollig, od koder ima tudi mesec november in december ime zaradi ledenih in zmrzlih grud po cestah in potih, zatorej čitamo: po grudnu poti, bě bo togda měse,c' gruden", rekše nojabr", — po grudnem poti, kajti bil je tedaj mesec gruden, rekše november.) — Zdaj, ljubeznjivi —b—! povedi mi, če moreš, v katero teh vrst meniš, da spada Preširen? — Dobro si pogodil! Torej v tisto vrsto, kjer so imena iz pridevkov. A še to bi rad slišal, imajo li priimki v sebi kaj zmisla, ali so morebiti samo takisto zgrajêni, da nič ne

značijo? Kako sodiš? — Odgovarjaš, da tega o vseh priimkih ne veš. Nič za to! Poslušaj torej mene! Vsak priimek, če tudi nam so zdaj nekateri uže temni po razumu, vsak je iz početka nekaj značil in znači še zdaj, kakor druge navadne besede samostavnega rodú; na pr. Z a m é j e c je človek z a m e j o bivajoč, D o b r o d r ú g je dober tovariš, G á z i v o d a je tak, ki vodo g a z i ali b r e d e itd. A če so priimki samo navadne besede, kako bi ti rekel, ali so pokorni tistim pravopisnim pravilom, katerim so te besede pokorne, ali niso? — Torej tega se zopet ne predrzuješ odgovoriti, posebno zato ne, trdiš, ker se tudi Nemci v priimkih ne držé nobenega stalnega pravila. Nemci! vedno sami Nemci! Ali ne čutiš, kako si uže do kostij ves ponemčen? Ako Nemci tako nedosledno delajo, treba li, da ti za njimi laziš? Posnemaj Nemce rajše tam, kjer so posnemanja vredni, a kjer ga niso, tam bodi ti pametnejši, če moreš. Nemcem pozneje o tej stvári namesto mene odgovori drug slaven mož njih krvi; zdaj te samo še vprašam: kako so delali Grki in Latinci, ki so imeli pravopisje bolj po naše osnovano, vsaj kar se načél tiče? Ali so priimke tudi pravopisno ločili od navadnih besed? Nikoli se

nijso domislili take neumnosti, ki je porojena v mrakoviti dobi srednjega veka. S kratka, priimki in vse svojska imena so vedno in povsod pokorna samo tistim pravopisnim pravilom, katerim vse navadne besede. Edino to je pametno, vse drugo brezumno!

Vrniva se zopet k Preširnu. Da je to ime pridevek, to si uže povedal. Poslušaj dalje! Sestavljeno je iz besedice pre in potem iz korenike šer ali šir? Kaj meniš, iz katere teh dveh? — Lakše, sinko, lakše! Ne odgovarjaj tako nepremišljeno! Trdiš namreč, da je iz korenike šer, in sicer zategadelj, ker je to stvar najbolje vedel baš pesnik sam, kajti sebe vsak najtanje zna. Stoj, abecedarček —b—! in pómni, da vsa slovenščina korenike šer nema! Nič me debelo ne gledi, res je nema, nego ima samo koreniko šir, katera je porodila samostavnike: širokost, širina, širjava, pridevek: širok z glagolom: širiti, — in če po vsem slovenskem jeziku povsod zastonj iščeš korenike: šer, menda vendar vidiš, da ne moreš pisati: Prešer—! Ali morebiti zádrgo, v kateri lehkomiselno ujet otepaš okrog sebe, hočeš pregrizniti s tem, da porečeš: dobro, če je to res, potem beseda: Prešern slovenska nij?

— Nu, kaj molčiš? — Vedel sem, da tako samoglav še vendar nijsi, ker čutiš, da bi se preneusmiljeno osmélil, ako bi trdil kaj tacega, česar ti nikdo verjeti ne more. — Hvala bogu! toliko sva napósled z velikim trudom vendar izvrtala, da je treba staviti *Prešir*—, dokler se hoče prav ter pametno delati, kakor uči pravopisje, in da to ime torej znači tacega človeka, ki se povsod rad nekako preveč širi, da-si naš pesnik nij bil mož te vrste. Zdaj, mislim, uže ne bode pretežko, celó tvojo glavo preveriti, da je slavni Preširen samo to vedel, kar še denes vé vsak neizobražen Slovenec, da namreč njegovo ime znači „muthwillig.“ O tem svedoči njegov distih, katerega si nam ti poprej tako gladko iz ust znal; a žal mi je, da z njim zopet nijsi dokazal, katera pisava je po slovnici pravilna: *Prešern*, *Prešerin*, ali *Preširen*! V obeh oménjenih gránesih (vêrzih) namreč to ime nikjer ne stoji v imenovalniku (nominativu) in baš edine imenovalnikove oblike si ti potreboval, ako si nas hotel prisiliti, da ti verujemo, kar nam razmotavaš. Kakor je torej do denes tvojemu razumu bila v gosto meglo zavita netežavna pisava *Preširnov*ega imena, tako je bila tudi našemu pesniku samemu ter je vsem

tistim slovarščakom, ki so pisali in še pišejo: prešeren (muthwillig.) — Zdaj si vendar uže premagan, kar se tiče korenike: šir, ali ne? Trdiš li, da še ne? Kako je to? — Odgovarjaš mi: če je v tej koreniki res pravilen sam *i*, zakaj se je v njega mesto brez uzroka tako mastito mogel posaditi *e*, ako nema nikakoršne pravice ni božje ni človeške?

Ljubi moj —b—! veš, treba je še zelo malega, in v resnici bi se človek ná-te jezil! Ta tvoj vgovor me nikakor nij zadel nenadoma; a mislil sem, da si to vprašanje ti uže molčé sam rešil v svojih možjanih; kajti baš zaradi tega sem te poprej izpraševal, smeš li pisati: prepern človek? In rekel si, da je prepiren po slovnici pravilno. Tega izgleda nijsem bil tebi nikakor pomótil brez premisleka; a ker vse nič nij pomagalo, zvedi torej, moj radoučni abecedarček! da mehki soglasniki: *l*, *lj*, *nj*, *r*, *š*, *č*, *ž*, svojo raztopljivo moč raztezajo na samoglasnike pred soboj in za soboj. V nekih mejah spada semkaj tudi *n*; a to poslušati bi tebi uže bilo preučeno. Vidiš, baš teh soglasnikov moč je naredila, da mi Slovenci zdaj govorimo; véra, méra, malo ne kakor bi se pisalo: vira, mira,

in poleg tega na Dolenjskem vendar tudi čuješ: pri moji vêri. A naš jezik je v starini govoril: vëra, mëra, kar bi denašnji Dolenjci in Notranjci izrèkali: vejra, mejra, da niso zaradi soglasnika *r* odstopili od nekdanjega pravila. V starem jeziku tudi nahajaš: vrëme, brëme, kar bi po zdanje-dolenjski bilo: vrejme, brejme, kakor se tam res edino govori še zdaj: sejme, tejme; a prvi dve besedi naš Dolenjec izrèka: vrême, brême (*e* je zeló širok.) Enaka soglasna moč je kriva, da se v novi slovenščini po nekod oblika: umiri! (beruhige du!) z izrèkanjem nič ne loči od oblike: uméri! (messe du an!), ter da v nekaterih besedah te vrste celó sama pisava omahuje; kajti poleg pravilnega: podirati, podpirati, umirati itd. tu in tam čitaš: podérati, podpérati, umérati. Ta soglasna moč je dalje storila, da vrli Gorenjec golči: dovélj, préč, kakor se je časi tudi pisalo, namesto pravilnega: dovolj, proč; ta moč dela napósled, da v imenovalniku edinstvenega števila Kranjca v nekaterih krajih slišiš po češkem običaji govoriti: mreže, duše, roče, volje, gonje, hoje, namesto: mreža, duša, roča, volja, gonja, hoja. — Zdaj ti je, mislim, trdoglavi —b—!

vendar uže jasno, kako se je v koreniko: šir namesto *i* tako mastito mogel *e* posaditi, ker vidiš, da tu pred samoglasnikom in za njim stoji mehek soglasnik.

Samo še malo besed mi je izpregovoriti, in vsa stvar bode razpravljena; kajti oblika: Prešir— zdaj napósled stoji tako trdno, kakor gora. Vpraša me namreč moj dragi —b—, ali je konec tega imena treba pisati: in (Preširin), ali: en (Preširen)? Odgovor je zopet legek. Priteklina (suffix) v tej besedi je: 'n, kar je nova slovenščina v imenovalniku edinstvenega števila moškega spola nekđaj pisala: in, na pr. prazin, silin, ličin itd.; a zdaj vedno in povsod pišemo: en, zategadelj: prazen, silen, ličen, ter ako se beseda podaljša, odpade ta brezglasni *e*: praznega, silnemu, ličnih; enako je tudi: Preširen, Preširna, Preširnu itd. Dokler torej pravilno ne moremo niti ne smemo pisati: obširin, dotle ne moremo niti ne smemo pisati: Preširin, ker sta obe oménjeni besedi porojeni iz iste korenike, in ker pisavi svojskih imen, kakor je uže poprej dokazano, nemamo nikakoršnih izimkov. Še menj smétna je pisava: Preširn; kajti po tej analogiji bi trebalo tudi staviti: mirn, močn itd. A

da je tukaj pred soglasnikom: *n* res nekaj samoglasnik, nam bistro kaže to, ker se ta samoglasnik preminja v *a*, če nanj pade prigras, da torej poleg oblik: *míren*, *môčen*, imamo tudi oblike: *bolán*, *strašán*, *mirán*, *močán*. — Po vsem tem, kar se je do zdaj reklo, vsak umeje sam, kako zelo kriva, smešno neznanstvena je posebno pisava: Prešern, za katero se najbolj trgata, ti, moj ljubljani —b—! in s toboj tudi naše vrle „Novice.“

Pero sem uže truden hotel položiti, kar ves plašen zapazim, da moj nenaveličljivi —b— zopet odpira svoja sničava usta. — Ali še nemaš dovolj? Povedi mi, kaj bi še rad, predragi —b—! — Resno mi odgovarja, kakor še nikdar poprej: bodi si; recimo, da je vse prav, kar si mi tako obširno razlagal; vendar te vprašam: ali vas nič vest ne peče, da s popravljeno pisavo Preširnovega imena celó žalite nesmrtnega pesnika spomin ter z njim vred vse poštene rodovine, ki so do zdaj vedno pisale: Prešern? Odgovôri, predrznik!

Dobro! Odgovor me niti o tem nič ne skrbi; samo da hočem red presukniti, in kakor uči stari prigovor, zadnja kóla naprej obrniti, — s kratka,

o poslednjem izmej obeh vprašanj hočem najprvo povedati, kaj mislim. Rodovine, ki so do zdaj vedno pisale: Prešern, res mene zeló malo pekó, moj žalostni —b—! Naj tudi po sedáj pišó, kakor hoté, če nehté prav pisati, ker zaradi tega ostanejo še tako poštene, kakor so bile do zdaj, ter pokažejo samo to, da ne vedó, kako je po slovenski pravilno, in jaz tvoje zahtevanje, moj nepremišljeni —b—! imenujem, če malo rečem, vendar nekoliko predrzno, da ti može, ki so se slovenščine s trudem in drugod učili, gospodovalno siliš, naj se obračajo po tistih, ki sami ne kažejo, da kaj znajo. Veš, mene bi tudi to ubogo malo grizlo, ako bi hotel náme kak človek, kateri sam svoj priimek podpisuje: Vovk, Mlinšek, Dušák, Dóvžan ali celó: Dólšajn, Jelóčnik, samo zato jezo držati, ker bi mu jaz njegovo ime popravil po starem poštenji, namreč: Volk, Mlinščák, Dolščák, Dolžán, Jelóvčnik. Kar je prav, to je prav; kar je krivo, to je krivo! Nikdo naj ne misli, da ga doleti kaj česti in slave zato, če svoje domače, vsacemu razumno ime radovoljno pokvari, da potlej nikdo ne vé, kaj znači, kakor so se na pr. vsi naši Dejaki prekrstili iz: Divjákov. Dokler se ne

prenaredi vse to na pravo lice, kakor je prej bilo, dotle bode veljal tudi o nas izrek Napoleona I.: Slovenca malo opraskaj in mahoma se ti za mrtvim lubom pokaže stari ponemčenec.

Predno sem se z odgovorom povrniti mogel v prvi del abečedarčkovega vprašanja, srdito zra-
stejo „Novice“, ki so poprej vedno molčé in s
čemernim obrazom v kotu sedele, ter v mé za-
kričé, kakor je njih znani običaj. Kdo jim tega
ne bi oprostil? Saj vemo, da je to njih stara svo-
boščina. S hripavim glasom, náme zabobné: „če
je tudi vse od kraja do konca res, ti nesramnež!
kar si do zdaj name „čvekal“, tega vendar, če se
na glavo postaviš, ne moreš dokazati, da je Pre-
šern z ónega sveta gosp. Jurčiču in gospodu
Stritarju poslal pooblastnico, njegovo ime pre-
drugačati, kakor se njima zdi. Hic Rhodus, hic
salta! Hentaj te!“ — „Novice“ še niso bile dobro-
dovršile svoje gromonosne rekočnosti, in uže mi
razkačen v glavo zažene svojo abecedno knji-
žico tudi moj prijateljček —b—, ki sem siromak
za trdno mislil, da je ves uničen, a noviško ju-
naštvo ga je zopet na noge postavilo, in zmago-
vito je zavpil: „o tem se vendar še nijsi opravičil,
ti grdoglednik! da s to/prokletu popravo žalite

nesmrtnega pesnika spomin. Jaz mislim, da je Prešernova slava toliko, da ga z imenom „Preširen“ ne moremo više slaviti. Pasja vera!“

Ves oplašen pobegnem v sobi za stole, katerih sem v naglici préd-se nametal, kolikor sem največ mogel, ter se počasi zopet malo oddahnem. Ko smo vsi trije molčali, moja nasprotnika zasopljena od jeze, a jaz od same bojazni, pričnem strahoma in pohlevno odgovarjati: slavne „Novice“, krmilo slovenskega naroda! ponižno prosim besede. — Naš raz-monitêr se náme osorno obregne: ti ne dobodeš besede, ako ne misliš tako govoriti, kakor je naša volja! — Meni se kri v žilah razgreje, in brezozirno rečem: dobro! Če mi besede ne dajate, jemljem si jo sam, in govoriti mislim, kakor je moja volja, a ne, kakor je vaša. Jaz namreč menim, odkrito bodi povedano, da imata g. Stritar in g. Jurčič baš od Preširna samega pooblastnico, katera je njiju ohrabrila, da sta pravopisno osnažila njegov priimek, Premislite, čestita gospa! da je Preširen sam izboljšaval svojega imena pisavo, kakor sem vam uže poprej pripovedoval. Kaj nam je s tem pokazal? Če se ne motim, pokazal je to, da bi sam sebe rad bil pravilno pisal, samo da je znal, ter edino zate-

gadelj, ker znal nij, zategadelj je ostal mož v nepravilnosti, kar bi morebiti zdaj njega samega žalilo, ako bi še živel. A s tem, da je sam popravljal svojega imena pisavo, dal je, uže dokler je živel, a ne stóprv po svoji smrti, vsacemu slovenski izobraženemu človeku veljavno pooblastnico, da ga sme pravilno zapisati, kadar in kjer hoče, ter neovržno je s tem izrekel tudi svoje veselje, ako se dokončno zvrši ta poprava, do katere se on sam nikakor nij mogel dokopati; kajti nezmotnosti si nij svojil, kakor si jo v Ljubljani svojite. Ne pozabite, osáta gospa! v kacem času je on živel. Sami najbolje veste, koliko ste slovenščine znali v tistih letih, a koliko ter kako jo znate zdaj, to vemo tudi mi. V semenišče k Jaranu ste nosili celó vi, čestita moja! rokopise, da vam jih je popravljal, predno so se natisnili. In sam Preširen, kakor je njegov duh bil res velikansk, vendar se je v slovenščini čutil mož tako netrdnega, da je bil nesmrtno svoje poezije pred natiskom v pregled in popravo dal, ne vam, nego pokojnemu Olibanu, kateri, kar se tiče dušne zmožnosti, nij bil nikakor vreden, da bi njegovim črevljem jermenje odvezal. Pojdite v ljubljansko muzejo, in tam najdete v njegovem hranjenem

rokopisu obilo Olibanovih, svinčnikom narejenih poprav, katere so se potem vse natisnile. S tem je Preširen molčé pooblastil svoje prihodnjike celó v to, da smejo, ne samo v njegovem slavnem imenu, nego tudi v samih pesnih jezik in pisavo po slovnici popravljati, kolikor namreč gránesa (vêrzi) ne branijo. Ne mislite, nezmotna žena! da se s takim popravljanjem dela morebiti kako zločinstvo! Ko je Miklošič sestavljal berila za gimnazijo, tudi on je trebil pisavo in jezik, ne samo Preširnu, saj še celó vašemu mojstru pevcev Koseskemu, ali, kakor je vam prijetneje slišati, Koseskitu. In kako o tem piše velikan jezikoslovne učenosti Jakob Grimm? V predgovoru nemškega slovarja na LV. strani uči: „kaj je do take (pravopisne in jezikove) poprave pisatelju, katerega prva skrb je, svoje misli z lahka ter nespotekljivo pripovedovati, in ki mu je sitno, če ustavlja čitatelje z okornostjo v obliki! Pisatelji so z večine tako pisali, kakor jih je navadila učilnica ali življenje, ter dajali so tiskovnim stavcem, da so pisavo popravljali, kakor so hoteli, rekše, da so jo presukávali po običaji, kateri je baš v tistem času vladal. Niti Goetheja nij poklo, če so / poznejši natiski njegovih del posamezne

stvari drugače pisali, na pr. v prvem natisku njegovega „Fausta“ z 1790. leta čitamo: Juristerey, gescheidter, bey, a v mlajših izdajah je: Juristerei, gescheiter, bei poleg seyn (biti). Sam Goethe je pisal: ahndungsvoll, a njegovi izdavatelji so mu popravili: ahnungsvoll“. — Kar se je torej moglo Goetheju zgoditi, menim, da se sme tudi našemu Preširnu, in to brez kake razžaljivosti. Vse starejše pisatelje vseh jezikov in vseh narodov poznejši izdavatelji popravljajo, in to po vsej pravici; kajti glavna stvar je duh, a ne pismena (čarke) ali slovniške oblike. Če odprete Luthra, kakor je sam pisal, najdete v njem: „denn das Fewr ist angangen durch meinen Zorn; sehet aber zu, dass dise ewre Freiheit nicht gerathe zu einem Anstoss der Schwachen; darumb wir Gott umb Hülfe bitten itd.“ Vse denašnje izdave njegovih del pišó, kakor se po nemški zdaj piše in govori. Tudi same vaše knjige o konjskih boleznih, o žena! ako bi jih res kdaj čast zadela, da bi se pozneje spet ponatiskavale, ne bi na svetlo prišle v teh oblikah, kakoršne so od vaše roke. Celó iz „pratike“ izgine sneg in rokavica, toča in glavnik. O, „Novice!“ „Novice“! srebrno je govorjenje a zlat je molk.

Zdaj hočem tudi tebi, abecedni hlapček —b—! odgovoriti zadnje besede. Umeješ li uže, da se Preširen s tem ne žali, ako njegovo ime pravilno pišemo? A da bi tega največjega slovenskega pesnika hoteli više slaviti z imenom Preširen namesto Prešern, to je moglo samo tvojim možjanom na um priti. Poslušaj, kaj o pisavi ljudskih priimkov govori velik mož nemške krvi, čegar besedo sem ti uže poprej povedati obetal. Imenovani mož je zopet Jakob Grimm. Na LXI. strani omenjenega slovarskega predgovora piše: „mej nami (Nemci) nij gnjusnejše stvari nego je pisanje svojskih imen, o katerih svet misli, da nemajo nobenega pravila, ter da v njih vlada edina stara navada. Po pameti je Lessing pravilno pisal ime slavnega starinoslovca namreč: Winckelmann*), kateri, ako bi zdaj živel, brez dvombe sam ne bi drugače delal; a ob svojem času se je držal splošne pokvarjene navade. Vsaj slavna imena, katera so tolikokrat na jeziku, naj bi imela pravico, da bi se smela odtresti prahú pravopisnih zmot!“ — Vidiš li zdaj, bistroumni —b—! da je treba kaj znati, predno se govori? Kaže, da ti si tiste vere, kakoršne je toliko Slo-

*) Sam sebe je ta mož podpisoval: Winckelmann.

vencev, ki v popravi svojega domačega lepega imena pač zakoračijo s prvim korakom, a z drugim jih je uže strah, na pr. iz: Suppana, Suppanza, Suppantschitscha še naredé: Zupan, Zupanec, Zupančič; a da bi si čisto povrnili staro pošteno lice: Župán, Župánec, Župánčič, to se jim uže predrzno zdi, če tudi nij predrzno, nego je samo pametno. A sicer mene to vrlo malo grize, če ti ostaneš misleč, kakor si do zdaj mislil; niti bi me preveč ne žalostilo, ako bi te videl, kar se tiče slovenskih priimkov, tako smešno vestnega, kakor je bil na Gorenjskem tisti uradnik, ki je vprašal kmeta: kako vam je priimek? A kmet je rekel: Govóf. Uradnik: Torej ste pri nas napak zapisani, kajti vaše ime čitam povsod: Golób. Kmet: I saj je prav; Govóf, Govóf! Uradnik: Ali ne slišite, da nij Govóf, nego povsod Golób! Kmet: prav Govóf sem, prav Govóf! Uradnik resno vzame pero in junaški izbriše Golóba ter v njega mesto zapiše: Govóf. — Pojdi, in stori tudi ti tako!

Telečja pečenka.

(Obraz iz našega mestnega življenja.)

Spisal J. Jurčič.

Gospod Bitič je stanoval že mnogo let v mali izbi v hiši mestnega mesarja Kriva. Njegov posel je bil nalažji ali najtežji na tem svetu, kakor že hočemo soditi: Bitič namreč ni imel za bóga ničesa drugega opraviti, nego prazen čas potratiti, ki je od jutra, ko iz ženske rojeni slabi človek slabe volje s postelje zleze, pa do večera, ko mrmraje zopet v posteljo leze. In Bitič je spaval kakor polh, spaval od zgodaj do poznega. To je bilo morda krivo (vsaj Eskulapi tako govore), da je Bitič vedno čemerem, nezadovoljen, kisel obraz po mestnih ulicah nosil, kadar se je „prsi ven, trebuh notri“ soldaški po konci sklonen, roke pod hrbtom držeč, šetat hodil, korake broječ počasi, počasi, kakor se človeku spodobi, ki nema nobenega dela.

Ta kisel obraz, rastoč iz belo^j ruto mnogo ovitega vratu, in čepeč pod velikim precej zbeganim in menda večkrat poseđenim in zmečkanim vehastim klobukom, čegar oglavje je smélo rastlo v vzvišen špiček; — ta kisel obraz z upalim licem, dolgim nosom in malo zmršeno brado, je nosil v kavarno, kjer je stal cele ure poleg biljarda ali poleg kartne mize, igralcem napotje, točajem izogibek, kartačem neljub „majer“; — ta kisel obraz je nosil tudi vsak dan v krčmo k staremu Zeleniku — — vendar, ne! tu v krčmi je ginila njegova čemernost, njegov obraz se je tu jasnili.

A treba, da vas prej natančneje z možem seznanim, predno povem uzrok njegove edine zadovoljnosti.

Bitič je bil penzizijoniran „oficir“. Ker je bil že okolo petdeset let star, in že jako dolgo v mestu, ne dá se izvedeti, pod katerim slavnim generalom je služil in kako. Kdor je njegovo suho malo postavo ogledal, imel bi ga bil pač prej za kakega starega advokatovskega pisarja, ali davkarskega uradnika, kajti njegov osobni videz nij bil nikakor martijalen. Ali kar je, to je, on je je bil penzizijoniran oficir, in sicer že davno penzizijoniran. Njegovo dostojanstvo v slavni cesarski

vojski gotovo ni bilo veliko, kajti pri kasi je pogojeval prav malo več nego trideset forintov na mesec. Sploh se o njegovi prošlosti ni mnogo znalo.

S tem pičlim dohodkom je baje prejšnje čase dolgo izhajal, ne da bi krajcarja dolga imel, in ne da bi bila njegova večkrat okolo ovita zavrata nica kedaj bolj ali menj bela, kot v zadnjih časih, ko so ljudje pravili, da je nekde podedoval prilično veliko svoto novcev, kar se je na tem poznalo, da si je kupil novo zimsko suknjo, da njegovi črevlji niso več tako brez šuma po mestnem tlaku stopali in da je hodil ne samo zvečer, nego tudi opoludne v krčmo k staremu Zeleniku, dà, poznalo se je celo po tem, da je več večerjal in nekaj pol-maslicev več vina popival nego prej.

Pri starem Zeleniku je imel svoj stol. Bog varuj in joj kletarici in krčmarju, ako bi se bil, predno je on prišel, kdo drugi usedel zvečer tja, kjer je „hauptman“ Bitič posajal neimenljivi del svojega telesa.

Kadar je po zimi ura udarila šest — punkt šest! — odprla so se vrata in Bitič je počasi vstopil, ne pogledal ni na desno ni na levo, klobuka ne snel prej nego je do svoje mize prišel, in nikogar pozdravil, tudi ako je bila vsa nizka,

staro-krčemka izba, z ukajenim obokanim stropom, dolbkom polna. Da pa vsak večer pride, v burji in nevihti kakor ob vedrem vremenu, na to se je smelo priseči.

Tu v krčmo prišedši je obešal „stotnik“ svojo vrhovno suktnjo na klin, potem nekaj v papirje zavitega iz žepa poiskal, to na mizo del, stol z žepnim robcem prahu otepel in počasno sel. Ali njegov obraz je bil še zmirom kisel, tudi še, ko mu je lepa kletarica, katere niti pogledal nij (kar ga bode pri sovražnikih žensk gotovo prikupilo), vina in vode prinesla. Pil je en požir, odstokal se, potem začel razvijati v papirje zavito stvar. Prišli so na dan rezki salami-klobase, ali kak fineji sir. S tekom je to zaužil, časi pa časi primakoval si grlo; ali obraz se mu ni zvedril, niti ni govoril z ljudmi, če so pri isti mizi sedeli.

Ko je ura bila sedem, prinesla mu je kletarica telečje pečenke! Lepa porcija, lepo opečena, rumena; in duh udarja prijetno v nos in golt. To je „stotniku“ po godu! Zdaj se mu obraz razsveti, oči zadovoljno gledajo na krožnik, roke polagano razvijajo servieto, katero zna Bitič tako obvezati okolo vratu, da dva uhla gledata zadaj na straneh kvišku, tako, da se baš vidi, kakor da

bi gospod stotnik imel štiri ušesa, in sicer dva daljša nego dva. Potem kadečo, rumeno pečenko bliže primakne, in jo pogumno nasadi na vilici.

Nos gospoda stotnika se približa mizi, od mize pak se porcija na vilicah približa nosu, oba dva prideta v sicer ne posebno estetičen dotik, a samo za en hip, kajti z zadovoljstvom se vrne stotnikov obraz v prejšnji raven položaj nazaj. Zdaj poje nož po ~~talerji~~. Zanimljivo je gledati to lice, na katerem se pozna, da stotnikovi zobje in čeljusti že nemajo več zapriseženih osnovnih ustanov, a da z veseljem še službo opravljajo. Ali lice je vedro, malo oko bistro, zdaj je gospod Bitič srečen videti, kakor je srečen mladenič, čegar čisto srce je čiste ljubezni polno, ko prvič poljublja nedolžno, — trepetajočo nevesto.

Tako je bila telečja pečenka edino, kar je Bitiča na tem svetu veselilo, edina sladost njegovega življenja!

Filozofični slaninar in klobaso-prodajalec, gospod Jugec, kateri je vsak večer pri sosedni mizi sedel, razkladal je včasi, kadar je Bitič ob udarci desete ure napasen in zadovoljen krēmo zapustil, svojim poslušalcem prav psihologično, zakaj se „stotnik“ tako veseli svoje telečje pe-

čenke. „Prej, dokler je bil stotnik ubog in samo na svojo penzijo navezan — govoril je Jugec — nij mogel pošteno zajutrkovati, niti obedovati. Jedel je samo zvečer, samo svojo telečjo pečenko, pri- našal torej velik apetit soboj. Kadar se pa človek navadi kaj ljubiti, ljubi to tudi kasneje, ko mu že ne treba tako. Tu pomaga domišljija, spomin“.

Tako je bilo z Bitičem, dolgo, več let — — ko naposled odurna roka neizprosljive osode stegne svoje neusmiljene prste in pretrga Bitiču vse to, veselje na življenji.

II.

Kakor vsi penzionirani vojaki, bil je tudi Bitič velik nemškutar. „Jaz sem tudi rojen Slovan“. Kadar je Bitič to izgovoril, tačas si smel v svesti biti, da bode pripovedal, kako bi najbolje bilo, vse te slovenske, češke, hrvatske rogovileže in motoboreže, šuntarje in puntarje kar pozapreti, povesiti, postreljati.

Tako je tudi nekega večera, to se ve, stoprv po telečji pečenki, malo poljutil se na svoje slovenske rojake, ki zdaj „noré“. Nek mlad človek izmed one vrste ljudi, ki radi v krčmah eno sulico za domovino zlomijo, ga je zavračal. To je Bitiča jezilo, tem bolj, ker že v obče mladih ljudi,

„ki nič ne vedo, nič niso izkušali, a hočejo povsod nos vtikati“, nij mogel trpeti. Da bi si jezo ohladil in pa (e saj veste zakaj!) — mora Bitič iti iz izbe za čas ven. Tu ga osoda zaleti.

Na hodnik ven se je moralo iti mimo kuhinje. Le-ta je bila navadno zaprta; Bitič se je za vse na svetu premalo pečal, da bi bil prej kedaj v kuhinjo pogledal. Denes so bila slučajno vrata na stežaj odprta, ko je Bitič iz sobe stopil; in bog ga vedi kaka muha ga je prijela, da je obstal in pogledal v kuhinjo.

Tam je na ognjišči cvrčelo, kipelo in kadilo se iz ponev in lončičev, da je bilo na prvi vid zanimljivo. Ali kuharica! Ta stara, debela, grda baba njegovo pečenko pripravlja? Nekoliko las, na pol sivih, jej izpod glavače gleda, umazan, krvav in sajast zastor ima predpasan! In glej, baš jemlje telečje meso z žreblja, neokusno, z obema rokama, in — cmokne ga na ploč; niti obrisan nij! In sekira, s katero meso seka, nij niti očedena! In mačka, najgnjusnejša žival Bitiču, skoči v tem hipu na okno tik poleg pečenke, kuharica je niti ne podi proč!

„Fej te bodi!“ zavpije stotnik. Medlo mu je bilo pred očmi. Tako se torej njegova pečenka pripravlja!

Kakor je sveti Peter ven šel, šel je Bitič ven, ali nij se milo zjokal zunaj kakor sveti Peter, pač pa se mu je nekaj prigodilo vsled česar je prišel bled ko zid v sobo nazaj, klobuk vzel in suknjo, nobenega odgovora dal, in odšel.

„Fej te bodi!“ mrmral je po potu domu in zima ga je stresala.

Celo noč nij spal, proti jutru je zadremal ali imel je hude sanje.

Od tistega večera nij bilo Bitiča več videti na davno-navadnem stolu pri Zeleniku. Zahajal je v druge gostilnice, v največje in srednje, ali nikjer nij dolgo ostal, nikjer nij imel prejšnjega teka, nikjer zaupanja. Telečje pečenke ga nij videl nihče več jesti, pač pak je rad jel kaj celega, kaj tacega kar si človek sam pripravlja.

Ali to mu nij teknilo. Sušil se je in slabel je. Čemerni in kisli obraz je še bolj očemerel in skisal. Sam sebi je bil neznosen.

V tej zadregi si je kupil kuharske bukve, in sploh knjig o kemični sestavi jedil in o njih racijonelnem pripravljanji. To ga je navelo, kupiti si umeteljen železen lonec novejšje iznajdbe, da bi si kuhal sam. Dva dni je poskušal, zjutraj sam po meso hodil, tja kder ga je najlepša mesarica

prodajala, sam varil in cmaril. Prvi dan je imela jed čuden duh, drug dan je bila preslana, tretji dan — je Bitič dobil sitno želodčno bolezen! Za božji čas kaj početi?

To svojo težavo je Bitič potožil naposled enemu svojih tovarišev. Nij imel sicer navade pri-toževati se, sosebno ne o sam sebi. Torej je bil ta slučaj nekaj izredno nenavadnega in njegov tovariš, tudi star samec, a bolj jovijalne vrste — se je smijal.

„Oženi se, oženi se!“ vpil mu je in se zopet krohotal. „Čemu čepiš na novcih, — čemu ješ po gostilnicah, čemu si še močan mož, vzemi si snažno, čedno, lepo, čisto gospodinjo, in zopet boš jedel lepo pečenko in čisto“.

Bitič je oči zveržil in svojega prijatelja hudo pogledal. Oženiti se! To se mu je smešno zdelo, vsaj javno in glasno je prijatelju rekel, da je „smešno“.

A ko je šel domu, gledal je v tla in zmemrom mu je prijateljev svèt po ušesih brenčal: „oženi se! oženi se!“

In ko bi hotel, kako, kje, koga? I — — i!

To sicer res nij dosti prida življenje, če mora človek za vse, za vsako postrežbo, vse plačevati.

In v krčmi plačevati, pa še nesnago in nečistost uživati, fej!

III.

Misel, oženiti se, katera je že toliko pametnim in nerazumnim v glavo prišla in že tolikokrat s preudarkom ali brez preudarka izvedena bila, kolikor je nesrečnih in srečnih zakonskih ljudi bilo in jih je — utrdila se je tudi Bitiču v glavi kot edina rešitev. Če je reč bolj in bolj premišljal, bolj mu je ugajala, in kar škoda se mu je zdelo, da prej nij tega sklepa storil in izvršil, ko je bil še mlajši. Sicer se pa sam sebi nikakor nij udal, da bi star bil, a drugim ljudem še menj, ker nij nikogar za svèt vprašal.

„Lepa, bogata, dobrosrčna, izobražena“ in bog ve kake so še lastnosti, katere zahtevajo oni, ki nimajo drugega posla nego iskati neveste. Moj penzionirani znanec vseh teh lastnosti nij terjal. „Dobra kuharica, čedna in mlada, ter dobra postrežnica“ to bi bilo vse kar bi bil rad. Koliko jih nosi zemlja, ki imajo te lepe lastnosti v izobilji in ki niso niti toliko po mladezni hrepeneče, kadar jim Himen migne, da bi bile i Bitiča vzele in mu pred poroko obečale péči pečenko po najboljšem okusu. Ali Bitič nij imel

znanstva in v obče si pomagati nij znal, kde in kako dobiti po čemer je želeti začel, čem bolj si je o koristnosti stvari glavo belil.

A nekaterim ljudem bog srečo dâ ob pravem času, akoravno jim je nij bil že v zibel položil. Tudi Bitiču je pomagal slučaj, da se mu je upanje zasvetilo, lepo upanje!

Baš v tem času je bil njegov hišni gospodar, mesar Kriv, iz službe dal svojo staro hišino in dobil novo.

Ta je bila mlada, lepa, skakala je iz sobe v sobo, po stopnicah gori, po stopnicah doli, da so jej veselo ključi v žepu žvenkljali, da so jej goste rumene kite las okolo lepega vratu opletale. In pela je pesni nabrane od vseh vetrov: zdaj od „mile lunice“, zdaj od „moje ljubice“ ali „ljubčka moj'ga,“ zdaj „kje dom je moj“, zdaj Garibaldijevo himno, h kateri teksta nij znala, zdaj zopet nemško študentovsko od „pijane lune“ ali „kneza Torna;“ in kadar je pesni zmanjkalo, nabrala je rudeča ustna v čuden a poljubljiv čop in zažvižgala si eno, baš ne slabše kakor mlad voznik ne veliki cesti, kadar je pod klancem kola odvril, klobuk na uho nameknil in vesel poleg konjičev korači po cesti, prek travnikov

zelenih. In kadar je utegnila doli spodaj na veliki prag stopiti za en trenotek in pogledati, z delavno roko na kok nasloneno, da so mimogredoči občudovatelji lepe ženske rasti, ukradene poglede metali na okrogle bele lakti, rastoče iz kratkega rokava, — ej! kako so ogledovale njene iskrene oči po svetu, kakor bi hotele reči: „kaj pa ti veljaš, lepi beli svet, jaz te kupim, en poljub dam za-té, pa si moj!“

„Ta bi bila!“ rekel je Bitič — a to je rekel samo sam pri sebi.

Ali kako se seznaniti ž njo? To bi bilo za vsakoga lahko, za njega nij bilo. Vsak dan je hodila bog ve kolikokrat mimo njegovih dveri, srečaval jo je na stopnicah, iz svoje sobe je jo čul vsako jutro v sosedni, gospodarjevi peti, kadar je pospravljala. Ali kako jo ogovoriti, da bode „spodobno“? To je bila težava.

Bitič se z ženstvom nij pečal prej, to smo že rekli. Kako je v svoji mladosti delal, kako zlasti je izhajal pri vojaci, le-teh naglavnih deležnikih ženskega čisla: o tem vlada za pripovednika te povesti in za njegove vire neprodrljiva temota, ne da se torej čisto ničesa povedati. Poznali smo ga samo v njegovi priletnosti in v tej je bil glede

vseh ženskih alotrij soliden in pameten kakor me-
nih, to stoji, kakor ko bi notar potrdil.

Torej je naravno, da nij mogel začeti tako
brž kakor bi rad. Vendar se je vestno in hrabro
pripravljaj. Da se je z novo obleko, s česanjem
las itd. pomladil, kolikor se je dalo, tega bi
ne bilo treba niti omenjati, ker baje večina kan-
didatov sv. zakonskega jarma tako ravna. Ome-
njevanja je menda bolj vredno, da si je prizadeval
svoj čemerni obraz odložiti, in prijazen (kadar je
njo srečal: smehljajoč) obraz natekniti; isto tako,
da je več stvari nakupil, katere bi njej podaril.
Res neki nemški pisatelj pravi, da se lepi ženski
ne sme druga pokloniti nego cukrnine, rožice ali k
večjemu še knjig — a Bitič se te zapovedi nij
mogel držati, ker je poznal nij. Tudi ga lahko
oprostimo, da je grobejše in praktičnejše reči skup-
ljeval, ako vzamemo, da se morda hišine v obče
ne kapricirajo samo na cukrnino in rožice; knjig
niti omeniti nij treba.

Ko je bil pripravljen, nij se še zmerom po-
nudila prilika v delo stopiti.

In tak čas, ko se nekaj hoče a se ne more,
ko bi se nekaj rado, a se neče, ki je lahko in
težko doseči — tak čas človeka vzbuni. Tudi

Bitiču je bilo tako. Naenkrat je pozabil uzrok, pečenko, kuharico, vse, samo namen je imel pred očmi; rad, neizmerno rad bi bil dobil ono lepo veselo igračico, ali stvarco.

Česar je srce polno, usta govore. Ispregovorila so naposled tudi Bitičeva, in sicer zjutraj ali popoldne, kadar je kje na hodniku bila. Dolgo dni sta se zmenila s hišino: ali je lep dan, ali nij lep dan. A dalje med njima nij moglo priti v razgovoru. Stari „stotnik“ je imel vselej grlo zadrženo. Kadar je bil sam in malo slabe volje, misliti si je upal, da je deklina prav za prav neumna. Zakaj ne vidi, zakaj ne ve, čemu jo ogo-varjam, čemu —? Naj bi k meni prišla, potem bi jej rekel: ná, tu imaš, vzemi!

In ko je enkrat zopet tako premišljeval, pride mu srečna misel, kar na enkrat — po vsem poseči, naravnost do konca priti.

IV.

Sicer je Bitič že dolgo let stanoval v mesarjevi hiši, točno vsak mesec na prvi dan sam in osobno v roki nesel svojo mesečno plačo za stanovanje in postrežbo gospodinji mesarici izročiti, ali kljubu temu nij bil znan niti z gospodarjem niti z gospodinjo. Z nobenim nij govoril več nego

je trebalo za posel. Minilo je po cel mesec, da jih nij niti ogovoril. V tem je bil aristokrat in je mislil, da imajo ljudje največ respekta pred človekom, ako jih zanemarja.

Zdaj je bil trenotek tu, ko mu je bilo žal, da se nij sprijateljil z gospodinjo. Ona ima oblast črez svojo hišino, ona jej lahko ukaže, da se mora močiti, in tako odpade sitni posel, da bi on sam moral z deklino govoriti. A je tudi spodobno in pravično, da ženska sama pride, in ne da bi jo mož, kakor je on bil, tekar še le prositi moral. To delajo mlada zijala, ki imajo preveč besedi. Saj je že v svetem pismu o ženski zapisano, da bode vse zapustila in za možem hodila.

Tako je Bitič temeljito stvar preudaril in nekega popoldne dal poročiti gospodinji, naj pride k njemu v njegovo sobo.

Debela mati mesarica Krivka se je čudom začudila tej prošnji. Hitro je — radovedna kakor so vse priletne majke — vstala s svojega stola v mesnici in šla v Bitičevo sobo, kder nij bila nikdar kakor kadar je dekla na vsake kvatre tla umivati imela, ob kakoršnjem času pa Bitiča doma nij bilo. Mislila je, da ima gospod „stotnik“ gotovo kako veliko pritožbo zarad postrežbe.

V njegovo sobo prišedši morala je sestiti na zofo. Bitiču se je videlo, da ne ve kako bi začel. Žena ga torej jame izpraševati, kako je s tem in onim zadovoljen. Bitič je bil z vsem neizmerno kontent, dekla je pridna, šum v hiši ga nič ne moti, postrežba je izvrstna, postelja dobra, ob kratkem: boljega in ugodnejšga stanovanja nij iskati nego je to njegovo.

Krivka je že mislila, da jej je stotnik hotel samo to povedati, in ker je imela opravkov mnogo, hotela je oditi. Zdajci je Bitič moral govoriti. Reče tedaj, da jej ima nekaj povedati, za pomoč prositi jo, kar pa težko izgovori. Mesarica misli, da je morda v denarni zadregi, da bi rad na posodbo prosil. Reče torej hitro in z veliko prijaznostjo.

„O gospod stotnik, ne sramujte se, kolikor hočete vam posodim, če ste v zadregi. Kolikor hočete, samo imenujte svoto. Tak natančen mož kakor ste vi, pri nas dobi vedno. Hvala bogu, imamo zmerom denarja pri rokah. Takoj vam prinesem“.

Bitič zarudi v lice, naglo vstane sè stola in se z obema rokama brani: „ne, ne, ne; tega ne potrebujem; imam, imam.“ Rekši dirja naravnost

k svoji miznici, odklene predal in razkazuje ženi svoje novce in denarne papirje.

Zdaj bi bila na ženi vrsta sramovati se, pa nij utegnila, ker čuditi se je zopet morala. Da je gospod Bitič po nekom precēj premoženja pode-
doval, kar je v njeni hiši na stanovanji, to je čutila, ali da je tako bogat, tega nij slutila. „Za božji čas, in vse to pustite tako hranjeno, in ne da bi uživali, ne da bi bolje živeli! Za koga hranite? Ne zamerite, gospod! Otrok nemate, žene nemate . . .“.

„To je, to je, to je“ vsklikne Bitič vesel, da mu je pravo besedo iz ust vzela, in od veselja raztegne usta na smeh, da so se po suhem lici še bolj videle goste gube. „To je, to je, otrok nemam, žene nemam, rodovine nemam, nobenega človeka nemam, sam sem, prav sam! In drugi ljudje so tuji ljudje, nič se od njih ne dobi, niti za denar se ne dobi čista jed, kanijo, varajo, goljufajo, kder morejo. Vso grdobo mora človek jesti, a niti ne ve, da je grdobo jel. Kdor jê doma, ve vsaj kako jê, reče lahko, ukaže lahko kako hoče. Kaj mislite, ali bi . . .“.

Do tu je bil Bitič hitrojezičen, a tu je srama zarudel na svojem starem obrazu, kakor štirinajstletna deklica.

In mati Krivka je tudi zarudela, ker razumela ga je. Ženiti se hoče! Bog in sveti Anton! Katera ženska se more v te stare gube zaljubiti, v tega odurnega moža, ki nij za ta svet, ki ne govori z ljudmi! To je bila njena prva tiha misel, ali ženske baje ne govoré kar mislijo. Poleg tega ima tudi vsaka omožena manijo, še druge omožiti in oženiti, naj bode na dobro ali ne. Tudi je tu denar, tega je ves svet lakomen, tudi ženstvo, torej bi bilo kaki ubogi deklici pomagano iz nadlog. Bitič ne bode dolgo živel in njegova udova bi si nadomestila po njegovi smrti vse, kar ne bi bilo ugodnega ž njim. To je bila njena druga misel in obljubila mu je vso svojo pomoč.

A da bi se pomagati moglo, moral je Bitič več povedati, kako hoče, kakšno, katero? To mu je težko, a bilo je zadnje, in tudi to je premagal srečno.

Mesarica pa nij mogla smeha več zadržavati, ko je čula, da je oko starega Bitiča obtičalo na veseli, vrtavi in živi njeni hišini. Da bi Bitič ne bil s tem smehom razžaljen, pohitela je žena opravdati ga s tem, da je rekla: „O ta deklica je uboga, ako je pametna, z obema rokama bode prijela po tej lepi priliki.“ In to je razkladala še na dolgo in široko, ter govorila mnogo tudi zato, da bi se

sama iznebila osupnenosti in čuda zaradi nenavadne tajnosti, katero je čula. Končno je obetala še denes z njo govoriti, takoj kadar pride domu.

Pol ure kasneje je vedela cela Krivova družina in vsa hiša, da bode stari tihi stotnik hišino za ženo vzela. Dekle so po hujših roke sklepale, vsaka je rekla, da ga ne bi marala, pomagači in hlapci so delali kosmate opombe, a Bitič, ki, to se ve, o vsem tem nij ničesa slišal, slonel je na oknu, staro srce mu je mladostno utripalo in iskriče male oči so prežale ob hišah po ulici, kedaj bode deklica prišla domu. Kakor da bi ga kača pičila, odmakne se od okna, ko jo priti zagleda.

Razburjen koraka po sobi gori in doli. Sluti, da jej bode gospodinja zdaj v tem trenutju razložila njegovo željo. Njegova osoda se bode torej odločila. Ker je tako nemiren, meni, da je najbolje iti na sprehod. Izid stvari bode lahko jutri čul. Vzame klobuk in palico, sobo zaklene in tiho kakor tat stopa po stopnicah navzdol.

Mimo gospodinjinine sobe gredoč, čuje, da se govori, čuje svoje ime. Kdo na njegovem mestu bi se bil premagal in ne bi bil storil kakor je on: postal in poslušal. Gospodinja je bila hišini menda baš dopovedala, kaj jej Bitič ponuja in jo pre-

pričala, da nij šala, temuč gola in prava resnica. Pa kaj odgovarja prevzetno neumno dekcle? Smeje se grohotom!

„In ko bi imel celo dolino polno zlata, ne bi vzela tacega bedastega starega krampa.“

„Krampa! krampa!“ Bitiču se vrtoglavi. Palica nij dovolj zaslombe, z roko se opre ob zid. „Bedast, star, kramp! In to pravi ona, ta opica, ta...“

Bitič tava ob zidu do praga, črez prag na ulico, po ulici dalje, kakor pijan. In one grde besede mrmra vedno pred-se.

Ničesa nij terjaj Bitič od veselosti tega sveta, samo poštene pečenke si je želel, in dobre postrežbe! In za to bi bil dal, kar je imel, storil, kar storiti more človek kakor je bil on. A kaj je za to dobil? Ljudje, katerim je dobro hotel, zasramujejo ga.

Ubogi mož! denes je videl, da je prav za prav nepotreben na tej zemlji.

Star, bedast, kramp!

V.

Eno črez polnoči je ura odbila, po ulicah je bilo temno, tudi medla svečava svetilnic nij dosti svetila, kajti naredilo se je bilo z mrakom za dež, in lilo je curkoma z neba.

Pri vratih velike hiše je pod podstreškom stal zaspan policaj. V tem dežji sluga zakona in javnega reda pač nij imel dosti posla, tudi je bilo ugodneje pod streho čakati, nego po ulicah zasledovati, je-li je kaj nevarnega.

Zdajci prideta dva kasna ponočnjaka z brzim korakom mimo njega. Zagledavši ga obstaneta in mu pripovedujeta hlastno in brzo, da tām gori pri tej in tej hiši leži človek v dežji na tlaku tik poleg stene, ki se ne gane, ki je morda pijan ali ubit. Policaj meni, da ga hočeta za nos zvoditi, tembolj ker jima pozna, da od vesele kaplje prihajata. A naposled, ko se mu grozita, da bosta njegovo ime na komisarijatu oznanila, — zapusti policaj svoje zavetje in korači proti naznanjenemu mestu.

Tam najde res v polu-temi človeško truplo ležati. Kliče in suje z nogo — vse zastonj. Zažvižga, in kmalu pride na znan klic drug tovariš njegov iz bližnjega stala. Pobereta na tleh ležečega. Bil je mrtev. Pri bližnji svetilnici spoznata — Bitiča.

Preiskavanje drugega dne je pokazalo, da je bil starega „stotnika“ kap udaril. Tisti večer je bil odšel v krčmo, enkrat zopet k staremu Ze-

leniku. Nij jel telečje pečenke, nij govoril z nikomur, a pil je mnogo, toliko kot nikdar. Odšel je kasno iz krčme, noge ga skoraj niso hotele nositi. Vsled mnogega nenavajenega pitja, pitja iz obupanja, in vsled nenavadnih duševnih vtiskov tega dne, zadela je moža — smrt, ter ga rešila skrbi za pečenko, za ženitev, in ga rešila žalostnega čuta, da je — nepotreben na tem svetu.

Nikolo Machiavelli.

Spisal dr. J. V. Ribič.

Vsak čas in vsak narod ima nekatere posebne napake, katerih se posamezni človek ne sramuje, ker so preveč razširjene med ljudstvom, tako da jih celo strogo нравni možje preostro ne obsojujejo. Časom se obče mnenje o нравnosti premeni in potomci se čudijo hudobnosti svojih prededov. Da ne bi obsodili vseh, izvolijo si nekatere iz njih in jim nalože kazen za pregrehe, katerih nijso ni več ni menj krivi nego njih vrstniki v obče. Tako se je godilo tudi slavnemu državniku in pisatelju Machiavelli-ju. Njegovo ime je tako slaboglasno, da takoj vzbuja misel na vsevrstne zlobnosti, kakor da bi jih on bil prvi na svet spravil.

Najbolj ostudjen je Machiavelli zarad svoje knjige „O vladarji“, ki je po mnenji nekaterih pisateljev kriva vseh zločinstev storjenih po vladarjih poznejših časov. Res je knjižica polna pogub-

ljivih nasvetov in načel. Čitatelj se mnogokrat prestraši odkrite hudobnosti in hladnokrvne okrutnosti pisateljevih izrekov. Lehkomišelná množica je torej štela Machiavelli-ja med največje zločince; razumni možje pa so poudarjali, da je pisatelj bil iskren republikanec, ki je nad vse ljubil domovino, kar spričujejo vsa dela njegova, namreč da je žrtvoval vse svoje moči državni službi in je celo v istem letu, v katerem je spisal „Vladarja“, pretrpel ječo in grozovitosti tvez za svobodo svojih sodržavljanov.

To je napotilo neke pisatelje, da so na različne načine tolmačili uganko, ležečo v nasprotji Machiavellijevega mučeništva za svobodo in njegovega zagovarjanja najhujših trinoških zločinstev. Neki so trdili, da je pisatelj po svojih svetih hotel kneza na kriv pot spraviti in tako pogubiti; drugim je celo njegovo delce gola ironija, svarjajoča narode pred nakanami vladoželjnežev.

Slabost teh in enacih hipotez nam jasno dokazujejo druga pisateljeva dela. V pogovorih o prvi dekadi Livijevi, v zgodovini florentinski, v političnih poročilih, celo v poetičkih delih nahajamo ista načela, ki so mnogim tako ostudila „Vladarja“ in sicer še ostreje in odločnejše izrečena.

Po takem je Machiavelli zares uganka, a še večja uganka je to, da njegovi vrstniki v teh delih niso našli ničesa, kar bi žalilo njih vest ali moralo. Le zunaj Italije so se začeli spodtikati nad Machiavellijem in pisatelj prvega „Antimachiavellija“ nije bil Italijan, ampak Francoz.

Ta prikazen nas napotuje, da iščemo razjasnila vsega, kar nam je čudno in nerazumljivo v življenji in v spisih tega imenitnega moža, nekoliko v značaji in mišljenji takratnih Italijanov, a nekoliko v namenih, katere si je Machiavelli stavil. Značaj celega naroda pa je večji del plod narodove zgodovine; torej naj celo kratko izpregovorimo o zgodovinskem položaji severoitalijanskih mest — in te nas tukaj najbolj zanimajo — pred Machiavellijem.

V barbarskih stoletjih po padu rimskega cesarstva (l. 476 po Kr.) je ohranila Italija mnogo več stare civilizacije in omike, nego ostala Evropa. Sedeži te omike so bila mesta in nikder meščanstvo ni tolike važnosti imelo, kot baš v Italiji.

Mestjani so za ograjo mestnega obzidja primerno varni živeli, svobodo in omiko gojili in se spomočjo cerkve končno osvobodili nadvlade in

upljiva nemških cesarjev iz švabske rodovine. Povsod v Evropi so plemenitaši težkim jarmom tlačili prost narod, a v Italiji niso imeli nikake posebne važnosti. V nekaterih krajih so se radi udajali pod pokroviteljstvo mogočnih mest, in tudi tam, kder so imeli velik upljiv, niso bili mali vladarji, ampak prvi državljani, n. pr. Medicejska rodbina v Florenciji.

Po svobodi se je povzdignilo obrtstvo in trgovina, znanost in umetnost, enako malim grškim državam v najsrečnejši dobi. Zdaj so se zopet začeli ozirati na neumrljive umotvore starih Grkov in Rimljanov, — porodila se je čudovita kultura italijanska petnajstega in šestnajstega stoletja. Umetnost, izgubivši ascetični značaj prejšnjih časov, spojila je srečno krščanstvo s paganstvom; imenitni državniki so preudarjali dela klasičnih zgodovinarjev, modrijanov in govornikov; pesniki so začeli rabiti jezik, ki se je bil na tihem, bolj na kmetih razvil iz stroge latinščine, in glej, pokazal je čudno milino in gibčnost. Rafael, Dante, Petrarca, Bocaccio — kdo ne pozna teh in drugih imen? Učenost in umetnost so čestili vladarji, cerkveni in svetovni dostojniki, in ž njima je tem več naraščalo obče blagostanje.

A ravno isti uzroki, ki so najbolj pospeševali velikost italijanskih držav, zakrivili so njih nagli propad. Tudi v starih grških mestih so prebivalci nekdanj bili krepostni in hrabri; borili so se za domovje in, ako trebalo, slavno umirali, z naraščajočo kulturo pa so oslabeli. Ko so Rimljani začeli segati po grški zemlji, nahajala se je stara grška moč in krepost samo pri surovih pastirjih gorate etolske deželice. Isto prikazen nahajamo v Italiji. Italijanom je tudi več okoliščin posebno neugodnih bilo. Stara Grecija je imela Sparto, po celi svoji upravi vojno državo, v Italiji so bile papeževe dežele same ob sebi miroljubne. V bojih tiste dobe peštvo nij imelo nikake veljave, vojska je imela svojo moč v konjenikih oklepljenih z železom, katerih orožje so bile dolge sulice in težki meči. A tako orožje nositi je mogel samo tisti, kdor je po večletni vaji svoje moči pomnožil. Vojaštvo je torej kmalu postalo privilegium posebnega stanu, v severnih deželah vitezov, v Italiji pa tujih najemnikov. Kaj je najemnik vreden, to nam pripoveduje že sveto pismo, in to so tudi poskusila italijanska mesta. Klativitez ali pustolovec, ki je služil vsacemu, kdor ga je plačati mogel, brigal se je malo za vsakokratnega go-

spodarja; krdela enega taborja so se črez noč spremenila v sovražnike, torej nij čudno, da si v bitvi niso radi po življenji segali. Boji so neizmerno dolgo trajali, a krvi je malo teklo; ne sovražniku, samo mirnemu državljanu so vojske nevarne bile. V vojaški službi zdaj nij bilo več treba poguma in možje, ki niso nikdar poskusili, kaj je nevarnost, dosegali so najvišjo vojno slavo. Nasledki so jasni in obče znani. Najbogatejše dežele na svetu so bile odprte, kateremu si bodi roparskemu sosedu, a še žalostnejša je bila sprememba v moraličnem obziru.

Italijan, bogat po trgovini, živeč pod varstvom postav, prijatelj literature in znanosti, bil je vaju vse po svojih duševnih močeh doseči, telesnih kreposti in navadnega vojaškega poguma nije potreboval in torej nij pogrešal. Napake in pregrehe, ki so posebno lastne bojazljivim značajem in so pripomočki slabežem, goljufom in hinavcem, sodil je jako milo, najpoštenejša sredstva so mu bila tista, s katerimi je dosegel svoje namene po najbolj skrivnem, hitrem in posebno varnem potu. Zakaj bi ne smel prekaniti nasprotnika, katerega usmrtiti je barbarjem častno? Poleg take grozne hudobnosti pa je vladalo v njem iskreno domo-

ljubje, potrpežljivost, veselje do poezije in umetnosti, — njegov značaj je bil dvojni, on je bil divja zver in miren državljan v eni osebi.

Machiavelli nij bil drugačen, kot njegovi rojaki in vrstniki sploh, samo da je — kakor vsi veliki duhovi — ideje in razmere svojega časa natančneje spoznal in obče vladajoča načela jasneje razložil nego kateri koli pisatelj one dobe.

Rodil se je iz imenitne a borne rodbine toskanske 3. maja 1469. leta, torej za Lovrenca Medicejskega. Lovrenčev sin Piero, jako neenak očetu, bil je 1494 prognan in tako se je ponovila republika. Leta 1498 je bil Machiavelli 29 let star imenovan za tajnika „deseterih mož za svobodo in mir“, najvišje gosposke v državi, katere predsednik je imel naslov „gonfaloniere“. Celih 14 let je v tej važni službi oskrboval vse notranje in zunanje dopisovanje državno, sestavljal pogodbe z drugimi državami itd. Vrh tega je prevzel 21 krat poslanstvo v tuje dežele, k rimskemu papežu i dr. v najvažnejših zadevah in sicer z najboljšim vspehom. Uradna sporočila, katera je o teh poslih vladi predložil, pričajo, da je bil razumen in spreten državnik, a tudi pošten in značajan mož.

Velika je vrednost teh sporočil za zgodovino

onih časov. Že pred Machiavellijem se je bil politični položaj italijanskih držav jako poslabil. Za te države in državice je posebno karakteristično, da so se v njih borile stranke in sicer z mečem v roki in da je povsod ena ali druga stranka klicala sosede na pomoč. Francozi in Španjolci so si začeli svojiti italijansko zemljo in tako so velike francozke in španjske vojske divjale po celem polotoku in razdevale, kar je večstoletna kultura ustvarila. Boljši možje so globoko čutili in obžalovali nesrečo drage jim domovine ter so začeli premišljevati o sredstvih, s katerimi bi jo mogli osvoboditi.

Machiavelli je dobro spoznal uzroke propadanja in sredstva k pomoči. Napačne vojne naprave, t. j. vojske tujih najemnikov so zakrivile slabost italijanskih držav; tukaj se torej ima pomagati. Po vsestranskem premišljevanji vojnih razmer starih in novejših časov je izdelal načrt za ustanovljenje nove, domače vojske in njeno oboroženje. Vse okoliščine so mu bile ugodne. Krute posilnosti barbarskih tujcev so razdražile miroljubnega Italijana in mu vdahnile vsaj iskrico poguma, tudi borba novo ustanovljene vojske proti sovražniku prej nepremagljivemu sedaj nij bila več celo brezupna.

Konjištvo takrat nij bilo več glavna moč na bojišči. Borni a krepki pastirji švicarskih gor so že prej pokazali, da je mogoče najsilnejše napade težko oklepljenih vitezov z nepremagljivo falango dolgih sulic in težkih kijev odvrniti. V bitvi pri Ravenni je bil dan drugi, Italijanom bližji izgled. Ta dan, ki je bil eden tistih strašnih dni, v katerih človeška nespamet in hudobnost zedini vso pogibelj lakote ali pomora, si je španjsko peštvo, zapuščeno od vseh zaveznikov, napravilo pot skozi gozd nemških sulic in se obranilo francozkega konjištva.

Machiavelli je torej svetoval, naj se domača vojska oboroži delom s sulicami, delom s kratkim mačem aragonskega peštva. In res so se florentinski pešci povsod prav dobro obnašali, vendar je bilo že prepozno. Zveza s Francozi, za katero se je potegoval gonfaloniere Soderini, je prinesla sad, katerega se je Machiavelli že davno bal. Komaj se je Ludevik XII. iz Italije pomaknil, je Francozom sovražni papež Julius II. leta 1512 rodbino Medicejsko v Florencijo nazaj spravil. Tako je bila republika zopet uničena, Soderini in Machiavelli sta šla v pregnanstvo. Pri neki zarotbi proti kardinalu Medici je bil Machiavelli, najbrže nedolžen,

v ječo pahnen in je celó tvezo prestal. Odslej je živel v velikem siromaštvu, oddaljen od privajenih državniških poslov, na majhenem posestvu La Strada blizo Florencije. Tam je spisal razlaganja o prvi dekadi Livijevi, knjige o umnem vojskovanji, florentinsko zgodovino in razupito knjižico o vladanji. Zraven teh del imamo iz njegovega peresa tudi pesni in komedije, s katerimi pa se tukaj ne bomo pečali, ker za poznanje pisatelja niso enake važnosti.

„Vladarja“ je Machiavelli posvetil mlademu Lovrencu, sinu Pierijevemu. Republikanci so ga torej imeli za odpadnika in so njegovo delo zavrgli, ne maraje za njegov vzvišen cilj. O moralni vrednosti tega dela smo že prej govorili; kaj da je bil njen namen, beremo v knjigi sami. Neko privatno pismo Machiavellijevo nam kaže, da se je hotel knjezu prikupiti, kar spričujejo tudi končne besede posvečenja. Saj je pisatelj dolga leta služil državi, privatno življenje — in sicer v uboštvu, mu nij moglo prijetno biti in tako je hrepenel po prejšnjem javnem delovanji.

Glavni namen knjige je, vladarja podučiti, kako si more ohraniti pridobljen prestol. A Machiavelliju nij nič mar za interese Medicejske

rodbine. To kaže najbolj knjiga sama, iz katere se podložniki lahko naučé, kako se iznebiti trinoga; to spričuje stroga objektivnost in skoro matematična hladnost pisateljeva. Oblast vladarjeva mu je samo sredstvo, ne cilj; pravi cilj njegov kaže zadnje poglavje, v katerem z živimi besedami popisuje prežalostno trpljenje tužne domovine, kako zdihuje pod krutimi rokami barbarskih sovražnikov, kako boga moli, naj jej pošlje odrešenika — in zdaj se obrača pisatelj do Lovrenca medicejskega ter izjavlja svoje prepričanje, da samo on more biti odrešenik očetnjave, da se bodo vsi domoljubi oklenili njegove zastave, ako le hoče izpolniti željo vseh: — osvoboditi Italijo tujih barbarov. Lorenzo je prevzel knjigo in se je poslužil Machiavellija pri nekaterih važnih poslih, a upanje pisateljevo se nij izpolnilo.

Machiavelli je umrl l. 1527. in vsled zanemarjenja njegovih svetov je bila skoro cela Italija razdeljena med tuje oblasti. Kultura, ki je še ob času Machiavellijeve mladosti razsvetljevala s svojimi žarki celo Evropo, se nij vrnila več in spomin prošlih velicih časov je mimo neminljive krasote naravine skoro vse, kar tujec sedaj v Italiji nahaja. Pač pa so slabi vladarji in trinogi po-

znejih časov radi posnemali nasvete „Vladarja“, preziraje pravi namen knjige in vzvišene besede zadnjega poglavja.

Za nas pa je „Vladar“ zanimiv spominek minulih barbarskih časov in sijajno spričevalo za duh in značaj pisatelja.

Pisma iz Rusije.

Piše prof. dr. Celestin. *Fran*

I.

*No stránnoe délo: srédi Rosii ja počti
ne uvidál Rosii.*

Gógolj, ispoved ávtora.

Naj bode! Nečem, da bi mi dalje očital, zakaj ti iz srca Rusije ne pišem nič o njej. Ne misli, praviš, preveč, kaj bi pisal, piši naravnost, kar vidiš, slišiš, bereš. Če res meniš, da te bodo zanimale črtice iz ruskega provincijalnega življenja, če te ne straši nadpis iz Gogolja, ki ne obeta posebnega človeku, ki želi seznaniti se s tukajšnjim življenjem: naj bode, pisaril ti bodem sem ter tja.

Najprej naj ti opomenim, da je naše mesto Vladimir po železnici jedva sedem ur od Moskve, vendar tu nij sledu, da je stolica tako blizu. Jedva ti potonejo izpred oči zlate kuplje in križi moskovskih cerkvá, pred toboj se razgrinja večna enoobrazna, dolgočasna ruska ravnina. Izprva se

prikaže sem ter tam kaka „dača“ z ograjenim vrtecem, sredi smrekovega mladega lesa ali sredi njiv. Tú po letu gospoda oddihuje: kupci, činovniki, vsak kdor more ubežati iz razkaljene, s tem, tujcu neprijetnim duhom napolnene „matere Moskve“, ki ga z nasmehljajem imenujejo domači ruski duh.

Skoro mine tudi to, in pred tobój je že znana ruska panorama, ki celo ruskega napolnuje z nekako žalostjo: jetičen les, močvirje, potem njive, in med njimi vasica. Vse je molčeče, celo po leti zdi se ti gozd nem, žita stoje mirno, loke so nekako pokojno-mehko zelene, in rodi se ti v duši nepokoj in želiš si vetra, da bi zašumel po spečem lesu, da bi oživela široka polja. In vasica? Žalosten je pogled nanjo: kup ubogih lesenih hišic deloma nagnovših se na stran, pogostoma samo na pol kritih, med njimi še bolj ubogi hlevi, nikder ni drevesca okolo hišic, to je ruska vas.

Izmed koč se navadno ena ali dve odlikujete, hiša staroste in kakega najbolj energičnega vaščana. Prvi je gospod v vasi, pobira davek, in če kdo neče ali ne more plačati, on ga šiba časi, dokler se mu ljubi. Da mu v žepu neredko ostaje tuja kopejka, nij težko uganiti. Originalno je ime,

ki ga je dal ruski kmet drugemu gospodu v vasi, imenuje ga „kulak“, t. j. pest. Ne nosi zastonj takega imena: on začenja navadno z malega, po-sojuje denarje za strašne obresti, ali seme v dolg daje ali „vodko“, in s polnim hladnokrvjem izmolze svojega brata. No o ruski srenji, ki je posebno zunaj Rusije dobila skoraj veljavo ideala nekaterih socialistov, drugi pot.

Pišoš mi, da bi ti opisoval posebno ljudi. Moram ti povedati, da je ta nalog precej težek. Velikorus je navadno resen in nerazgovoren, vidi se, da se boji, da bi mu ne ušla besedica, ki bi mu mogla škoditi. Opazil sem to skoraj prvi dan, ki sem ga preživel med čistimi „ruskimi“, in potrjuje se mi ta opazka zmerom bolj pri ljudeh raznih stanov. Ta nevesela črta velikoruskega značaja je rezultat zgodovinskega življenja tega naroda, v katerem se vleče od prvih knezov do osvobojenja kmetov in nekoliko še dalje ena rudeča nit, podavljene individualnosti. Individualizem se sme imenovati črta slovanskega značaja, vidimo ga v zgodovini vseh plemen, in pač se ne motijo ti naši zgodovinarji, ki mu pripisujejo naše brezsilije v prošlosti, našo v primeri z mnogimi milijoni Slovanov tako vidno slabost v sedajnosti,

in v njem vidijo eno iz najvažnejih ovir k bolji prihodnosti.

Ruski knezi, posebno pa moskovski, so se surovo konsekvantnostjo izkorenjali to črto svojega naroda. Minola so stoletja, na straneh zgodovine moskovske države je napisano mnogo strašnih djani, in ne samo Ivanu Groznemu je bila človeška kri cement pri zidani moskovskega samodržavija: in nazadnje je bil zlomljen slovanski značaj, zlomljen bolj nego je bilo treba. Narod je izgubljal svojo voljo, odvajal se od misli, in ko maloletno dete vsega se prepustil vladi, od nje potrpežljivo prenašal gorje, od nje čakal in nekoliko dočakal bolj srečnih časov. Da je to mravno maloletstvo, to navadno brezsmisleno blebetati za temi, ki so na vrhu, bila in je eden iz najvažnejih vzrokov, da se nekatere reforme niso hotele še dobro prijeti, nekatere pa se izpolnujejo prepočasno, prepričal se bodeš, nadejam se, če boš imel potrpežljivost prebirati moja pisma.

Za sedaj pa naj ti samo še pojasnim nekoliko omenjeno nerazgovornost in nezaupnost ruskih. Sedaj ti ena beseda pojasni čeravno ne vse vsaj mnogo: V Rusji nij samostojnih ljudi. Taka trditev se ti bode zdela morda razžaljiva, tebi, ki

s takim navdušenjem pričakuješ velikih del od ruskega naroda, kadar bo prišla ura tudi nam Slovanom. Vsak gornjemu mojemu podobni izrek je resničen samo v obče, in čudno bi bilo trditi, da ni izključenij ali izjem. Najdejo se tudi tu nezavisni ljudje, in število njih se množi hitro, in daj bog, da bi skoraj izjema postala pravilo.

Ruski narod se deli na dvoje, na činovnike in na narod, t. j. na kupce in kmete. (Vojake in duhovščino sedaj pustiva na strani.) Vprašal me bodeš menda, kam sem dejal aristokracijo? Res je, o ruskem dvorjanstvu pišejo, ruskim dvorjanom pripisujejo neko samostojnost, pa to je sama fraza, in treba je dobro razločati rusko dvorjanstvo od aristokracije drugih evropskih narodov, posebno pa Angličanov. Pri teh je bolj ali menj aristokracija bila in je zares stan v državi, ki ima svoje pravice, za katere je bil vselej pripravljen boriti se tudi z vlado. V tem smislu dvorjanstva v Rusiji nikoli nij bilo. Tu so dvorjanje nekaj časa morali vsi služiti osobno, in čeravno v novejšem času tega nij, čeravno se nekateri samo štejejo na službi, da bi dobili vsaj prvi „čin“, in nič ne delajo in plače ne dobivajo, vendar tudi ti redki dvorjanje, ki popolnoma ne služijo, niso za to

samostojni. Oni so zvezani z činovniško hierarhijo sé sto in sto vezili, katerih ne morejo raztrgati.

Sploh govoriti o samostojnosti uradnikov t. j. ne samo ruskih — je nekako smešno. O samostojnosti ruskih činovnikov do sodnijske reforme še govorili niso, in tudi sedaj, ko imamo tu porotnike in mirovne sodnike, bode samostojnost ostala prazna fraza, dokler bode vlada sodnikom za službo dajalo čine in rede. To ti potrdi vsak, kdor kolikaj pozna tukajšnje zadeve (prim. Věstnik Evropy 1871. 10 l. reform).

Da o samostojnosti nij govoriti tam, kder je činovništvo omotalo v svoje mreže narod, kder kupci nemajo dovolj obrazovanja, kder je do novejšega časa lačni činovnik vedno prežal, kako bi izvlekel iz kupca kopejko, kder je bilo proti volji činovnikov pravico najti pogostoma popolnoma nemogoče: da tu nij mogla razviti se samostojnost, dokazovati nij treba.

Da včerajšnji s šibami zabiti, strašno zagnani prestrašeni rab ne more biti denes už e samostojen je še bolj jasno.

Ponavljam torej: v Rusiji nij samostojnih ljudi. Pomanjkanje te lastnosti, in pa svobode misli, vesti itd. ti popolnoma razjasni, da od rus-

kega posebne razgovornosti in odkritosti pričakovati ne moreš. Da so pa tudi severni narodi ne gledé na ravno omenjene razloge tako rekoč uže po svoji naravi bolj skopi v besedah ko južni, to vsak ve.

Znano je, da se na potu ljudje naj rajši znajo, in najmenj skrivajo svoje misli. Pri nas sicer železnice zmirom bolj spodrivajo poezijo prejšnjih poštnih vozov. Večjidel se komaj usedeš v vagon, in sè sosedom ali sosedo spregovoriš dve besedi, moraš uže izstopiti. V Rusji je za to bolje, vozijo se navadno iz enega mesta v drugo, mesta pa so daleč narazen. Kraj nikogar ne more zanimati, prisiljen si torej iskati si drugega sredstva, da bi pregnal dolgi čas, tega neusmiljenega sovražnika v vagone zaprtih smrtnih ljudi. Načneš pogledovati to tega to ono, pri priložnosti vstaviš v sosedov razgovor svojo opombico, in če ravno drugega ne veš, načneš tožiti, kako so te na poslednji postaji slabo nasitili in napojili, in verjemi, vse to, posebno poslednje, zakaj Rusi radi dobro jedo in pijo, gotovo naveže razgovor in tū neredko ujameš zanimive črtice iz ruskega življenja.

Naj ti tū nekoliko opišem družčino, ki sem jo imel, ko sem prvič peljal se iz Moskve v

Vladimir. Bilo je po leti, jeli so ravno voziti se na véliki sejem v Novgorod. Popotnikov je bilo torej mnogo. Naš oddelek je našel nekako milost pred kondukterjem (milost je bila posrebrena), da k sedmerim nij tlačil še drugih. Sedeli smo torej precej prijetno. Scena je ta: Meni nasproti sedi visok mož, v lehkí letni obleki, obrít pa z brkami, drži se po konci, lice ima podolgasto resno, ponosno. Za nas se ne zmeni, obrnen je k oknu, in neusmiljeno kádi cigarete eno za drugo. Na drugi strani se uže pol ure muči možiček, in vendar nikamor ne more stlačiti raznih raznosti, ki jih je prinesel s seboj. Po tem, da je kondukterja oštel, ko mu je ugovarjal, da ne sme nositi toliko sè soboj, po tem, da izgovarja vsak ž za š, in da je tako imenovani debeli l v njegovih ustih res tako debel, da ga komaj spravlja čez zobe, lahko uganeš, da je ta mož Nemeec. Ruski ima trpečo naturo in ne ozmerjal bi kondukterja. Njemu nasproti ruski činovnik naliva iz popotnega čajnika svojo narodno pijačo, in čeravno je vročina strašna, pije vroči čaj, za to pa tudi uže po prvi kupici pot kar lije z lica. Pa to ga ne straši, in kadar ne piše v svoj goreči čaj, ogleduje družčino z nekakim prijetnim dobro-

dušjem, in vidéč nepokojnega Nemca se lahko nasmehne.

Za hrbtom Nemca sedi mlad eleganten gospod, ki se samo posmehuje živahnemu nasproti sedečemu tudi mlademu tovarišu, ki ima klobuk nekoliko nazaj obrnen, da je čelo nepokrito, in drži butilko z lafitom v roki, ter vedno ponavlja: „Ej, Kostja, pij, pij! — Za slovo še kupico! — No, še eno! — Pomisli, da ta potepuh hlaçon takoj prisope do prve postaje! — Kostja, objemi me! In Kostja potrpežljivo prenaša objetja za objetji svojega tovariša, in le časi zamrmra: „Saša, dovolj, dovolj!“ Na videz sta oba sina premožnih kupcev.

Veseli mladi gospod dopada posebno precej tolsti gospej sedeči na drugi strani. Oblečena je brez posebnega okusa, kar kaže, da nij „blagorodna“, zakaj ruske dame umejo oblačiti se prav okusno. Pričesana je ko znana trojica gracij Kanove: lasje so pričesani nazaj, in na sredi glave s trakom privezani v šop; druge podobnosti z gracijami pa nij. Med prsti drži cigareto in sem ter tja pokadiva. Njej nasproti spi mož v obleki moskovskih kupcev, čisti a ne dragi: na videz zakonska polovica dame. Takoj po vstópu v vagon je zaspal.

Nemec se nazadnje upokoji. Uganil je, da sem tujec, in jel mi grajati ruske železnice: da nij na njih nikakega reda, da z občinstvom ravnaajo preveč surovo, da so mašini in konduktorji po letu in po zimi pijani, da so šine samo belgijski izmetki, ki se krivè, če vlak gre le kolikaj bolj hitro itd. Mož se je zopet razvnel, in zabavljaj ubogi železnici da je kar sipalo iz nemških ust. Imel je v marsičem prav. „Peterb. Vjed.“ so letosi napisale nekaj uvodnih člankov, kder so potrdile skoraj skozi in skozi tožbe našega Nemca. Po njihovih besedah so pijani mašini neredki, in, kar je najhuje, za to se ne menijo „načalniki“ postaj in odpuščajo z njimi vlake. Za to so pa nesreče tako pogostem, da po računu tega časnika bode čez deset let nevarneje voziti se po ruski železnici ko iti v boj, ako bodo nesreče rasle v taki progresiji ko do sedaj. Veliko je krivo te brezskrbnosti to, da tu ne kaznujejo ostro oseb krivih nesreče; društev pa, ki jih imajo na službi, celo nič ne, če se ne motim.

Med razgovorom sem izvedel, da je naš Nemec glavni mašini na veliki fabriki v vladimirski guberniji. Ob železnici se vidi nekoliko fakrik: moskovska in vladimirska gubernija ste znani po

svoji obrtnosti. Fabrike so večidel gromadne, in po besedah mašinista tam navadno dela na vsaki po 8—10 tisoč delavcev. Osoda teh ljudij se sedaj nekoliko zboljšuje, ko so častni ljudje in častništvo, skrbé za povzdigo narodnih mas, jeli spodbujati fabrikante: ne zanemarjati materialnega in duhovnega stanu delavcev. Sad take skrbi so uže precej obile fabrične šole, knjižnice, čista, zdrava stanovanja delavcev. „Obščestvo gramotnosti“ pošilja svoje agente, ki fabrike ogledujejo, grajajo, kar je graje vredno, hvalijo očitno, kar zasluži hvale, in sploh svojimi sveti pomagajo tam, kder je sicer dobra volja pa nij izkušenosti. Z veseljem ti moram sporočiti, da častna inicijativa v narodnem obrazovanji se v Rusiji začena živo. Ta predmet je ministerstvo „narodnago prosveščenja“ prej nekako zanemarjalo, vsaj očitalo se mu je to, nekoliko zavoljo pomanjkanja sredstev, a nekoliko, ker je pripravljalo važno reformo gimnazij iz gimnazij brez starih jezikov ali samo z latinskim v gimnazije z obojimi. Znano ti bode, da je po goreči polemiki „klasikov“ in „realistov“ ta reforma uvedena. Ob obrazovanji sploh, o častni inicijativi v narodnem obrazovanji posebno, in o teh peresnih bitvah za stare jezike in

proti njim, ki so bile prav zanimive, ker so pogostem pokazale horizont vsega občestva, bodem skusil drug pot ti načrtati kolikor bo mogoče jasno podobo.

„Da“, dejal je moj Nemeč, „ruski delavec ima bister um, to se ne da tajiti. A on ima drugo napako. Prosti človek, ki ga je veselje videti pri delu, ki si brez težave dopolni svoje znanje, da mu lahko daš v roke mašino, in sčasoma vso fabriko, naenkrat — sam bog ve, zakaj? — popusti vse in začne piti in je večjidel izgubljen na vselej. Ljudje niso vajeni reda in nemajo trdega značaja“, pristavil je moj sobesednik s tem precej jasnim preziranjem ruskih, ki ga tako težko skrije tukajšnji Nemeč. Pri vsem tem pa vendar nij tajil, kar te bo gotovo veselilo: da je tujcev po ruskih fabrikah zmerom menj.

Hotel sem še kaj več poizvedeti o življenju na fabriki, pa ko se je vlak ustavil, sta mlada prijatelja jela tako nežno jemati slovo, da sta oči nas vseh prikovala náse. Prav za prav je le „Saša“ razkrival pred nami svoje ljubeče srce, „Kostja“ je bil bolj pasiven. „No, Kostja, ljubček ti moj, govoril je Saša, „golobček, ti moja duška, daj, da te še enkrat objamem, da? — Da, ti

zlodej še ne veš, kako te imam rad. Hočeš, pa grem s toboj na konec sveta, hočeš še dalje? No, kaj že molčiš, ti butec, ti štor, ti kamen, ti led prokleti! Ti še nazadnje ne bodeš hotel piti za slovo, kaj?“ Od poslednjega se molčeči Kostja nij odpovedal, in oba prijatelja sta uže čez minuto v „bufetu“ prvič trknila za slovo.

Vlak je stal samo nekaj minut. Ko je uže jel počasi pomikati se, naša prijatelja še ne moreta posloviti se in nazadnje oba sedeta na prejšnja mesta. „Vidite, Kapitolina Kapitonovna“, pravi Saša k tolsti dami, ime in „otečestvo“, katere je bil uže izvedel od nje, „ne morem se ločiti od njega. Delo zanemarjam zaradi njega na fabriki, vsi vprašujejo, kde je denes mladi gospod? Da, Kapitolina Kapitonovna, smem reči, da ne živim zastonj. Moji delavci so moji otroci. Jaz zaničujem te tirane fabrikante, ki pijó kri svojih sužnjev, da, zaničujem jih. Ko bi jaz bil car, jaz bi vse pognal v Sibirijo, vse. O jaz vem kaj je . . kaj je . . progres! Moja fabrika je raj mojim delavcem, da raj, Kapitolina Kapitonovna“.

„Ne verjemite mu“, mirno izpregovori Kostja, „delavce in fabriko si je izmislil“.

„Jaz tudi svojemu sinu govorim“, nadaljuje

Saša, „o pustu bođe tri leta izpolnil. — Mitrofanuška, pravim, ti boš pošten človek, boš? — Pom, pravi sinek. — In ne bođeš zatiral delavcev, ne boš, ne boš? — Ne pom, odgovarja moj Mitrofanuška“.

„Ti tudi sinà nemaš“, pravi Kostja.

„Ti me hočeš ponižati pred Kapitolino Kapitonovno, ka-li?“ odgovori Saša. „Da, Kapitolina Kapitonovna, mislite si o meni, kar hočete, pa to vam smem reči, da sem blagoroden človek. Da, to vam potrdi tudi moj prijatelj. Kostja, povej, ali sem jaz blagoroden ali ne, pripravljen trpeti za pravico in resnico? — Pa k čemu praviti? Kostja, poljubi me! Gospoda“, pristavil je in se obrnil k nam, „smem li vam predložiti vprašanje: ne hočete li morda kartati?“

Nikdo se ne oglasi. Samo činovnik, ki si je dal na postaji zopet napolniti čajnik, ter je vlekkel svoj čaj, da je bil rudeč ko rak, je bistro postavil kupico s čajem na mehki sedež, da se je skoraj prekucnila, pogledal vabilca, pomislil, lice nagnančil, potem odkimal in počasi zopet vzela v roke kupico z čajem.

Precej dolgo smo vsi molčali. Nемеc je začel svoje reči vleči izpod klopi, ker je imel

izstopiti na prvi postaji, činovnik se je pečal samo s svojim čajem, drugi pa smo molčali brez vidnega razloga. Nepričakovano se obrne k meni moj vis-à-vis. Obraz nij kazal več prejšnjega ponosa, v očeh se je videlo nekaj dobrodušnega in glas, s katerim me je ogovoril: „Dovolite vas vprašati: vi ste tujec?“ je bil mehek, skoraj ženski.

„Tujec“, odgovorim.

„Nijste še dolgo tu?“

„Nijsem“.

„Tujcu mora pač težko biti, kadar pride iz dežel stoječih na visoki stopinji kulture k nam v Rusijo, kder še vse diši po Aziji, da?“

„Tajiti se ne more, da je Rusija zaostala, pa tudi ne, da je sedaj začela resno truditi se, da bi dosegla drugo Evropo“.

„Tujec to vidi? — Nam ruskim je taka opazka se ve prijetna, pa dovolite vas vprašati, v čem vidite naš napredek?“

„Se ve da v reformah poslednjih deset let najbolj“.

„Ah da, v reformah. — Reforme so se ve potrebne in tako rekoč v principu jih pameten človek ne bode grajal. Pa povejte, prosim, vi mislite, da glavna reforma, osvobojenje kmetov,

nij bila prezgodnja? — Vidim po vašem lici, da se čudite takemu vprašanju, da dovolite, da jaz, ki uže dvajset let živim v svoji vasi, in torej poznam ruskega kmeta in njegove potrebe, kar naravnost po ruski imenujem nevedneže in fantaste te ljudi, ki se v petrogradskih salonih pred damami ljubeznjivo vrté, in potem mislijo, da poznajo Rusijo in vedo, česa jej je treba“.

„Vaša misel mi nij popolnem jasna, ali raji . . .“

„Ali raji, vi ne morete verjeti, da bi se našli pri nas ljudje, ki v kmetski roformi vidijo nesrečo za svojo Rusijo? Imam čast, predstaviti se vam kot takega čudneža, in smem vam zagotoviti, da med ljudmi, ki najbolj poznajo narod t. j. med posestniki, vi najdete pri nas veliko takih čudnežev“.

Tu sem se zares jel čuditi, in molče poslušal.

„Naši liberali — moj ruski nezadovoljnež dalje govori — so nekaj časa vsej Rusiji jezik zavezali: napadali so vsakega človeka, ki se je predrznil sumiti o zdravilu, ki so ga naši domovini zapisali ti nepoklicani zdravniki. Sedaj vidéč nasledke, so se nekoliko potuhnili. Da, gospod, nasledki so žalostni: narod pijančuje, in ta stan,

ki bi imel voditi ga in ki ga je vselej vodil v vsaki blagoustrojeni državi, ta stan je ob veljavo, in bode kmalu spravljen na beraško palico. Narod se je izgubil popolnoma, nравnosti nema nikake, vsak je ali pijanec ali tat, in največkrat oboje ob enem“.

Tù činovnik proti meni zamrmra: „Dovolite!“ a „blagorodni“ posestnik se nij dal zmotiti.

„Pravijo: narod je treba povzdigniti, obrazovati. Dovolite vam opomeniti, da sem jaz popolnem te misli. Dà, narod je bilo treba obrazovati prej, in potem tekar osvoboditi. Gospod je bil kmetu oče, in kmet je to vedel, in je rad prenašal tudi kazen, kadar jo je zaslužil. Morda ste slišali ruski pregovor: Kdor me tepe, tega ljubim? Ga niste slišali.“

„Ne“.

„Ta pregovor vam kaže, kako je sam narod mislil o svojih tiranih, kakor so nas razglasili liberali. Nij res morda? — Vidite, narod je bil srečen, in kaj mu je bilo treba svobode, obrazovanja itd.? Odkritosrčno rečeno: jaz se predrznem misliti, da ruskemu kmetu obrazovanja prav za prav treba nij, ker ono razširja samo lenobo in napuh“.

Činovnik je tu zopet zamrmral proti meni:
 „Dovolite!“

„Pa naj prejdem tako rekoč od občega k posebnemu. Najbolji dokaz nam bode, če vam povem, da hvaljena reforma je spravila na nič mene in moje prejšnje kmete. Kmetje pijančujejo, in ne delajo ni sebi, še menj pa meni. Jaz hodim za časom, in hotel sem si pomagati s kmetijskimi mašinami in drago jih kupil. Pa nevedni delavci so mi jih takoj popolnem potrli. Kot dvorjan in oče skrbim, da bi svojim otrokom dal vsaj obrazovanje. Zakaj čeravno živimo na kmetih, vendar vemo, da v sedajnosti je ono moč, vemo da Nemci bijejo Francoze sè svojo omiko. Naročil sem si guvernanko in učitelja, in nij mi bilo žal denarjev. Sedaj sem došel tako daleč, da sina ne morem poslati na vseučilišče. To je hudo očetovskemu srečju, hudo, gospod!“

„Na vseučilišči bi Vaš sin gotovo dobil študentsko stipendijo, vsaj 25 r. na mesec, ker pri Vas je študentski častnik in vladnik več ko drugodi“, skušam ga potolažiti.

„Ah, kako je mogoče živeti s 25 r. na mesec, in pa še v velikem mestu!“

„Mnogi še toliko nemajo.“

„Moj sin, ki nij navajen lakote trpeti, ne, moj sin ne more živeti s takimi denarji“.

Tu sem si moral misliti: „Tebi nij mogoče pomagati!“

„Da“, je nadaljeval in globoko vzdihnil, „nam je sedaj slabo. Jaz sem se do sedaj zamotal tako, da se izmotati ne morem, čez tri leta ali prej bodem pa popolnem pri kraji. Varujem celo, kolikor morem, pa če pride gost, in hvala bogu, gostov je zmerom dovolj, ker sosedje živimo po bratovski, povejte, kako bi mogel človek zdržati se, da bi mu ne postavil na mizo butiljko dobrega lafita? Tako more ravnati kak Nemeč, naša široka slavjanska natora nam ruskim kaj takega ne dopušča. — Vidiš da gre slabo,“ konča mračno, „pa pomagati si ne moreš. Dà, Rusija bode imela kmalu en stan več: blagorodne berače!“

Naš blagorodni berač „in spe“ je tū povesil glavo in obmolčal.

„Dovolite“, klical mi je činovnik tretjič, „ponuditi vam kupico čaja!“

Ponudba je bila sprejeta.

Kmalu nas zapustita Nemeč in dvorjan, ki se je „ljubeznjivo“ poslovil od mene.

„Kaj Vas je vendar mikalo“, začne činovnik, „poslušati jeremijado te stare babe? Čudil sem se vaši potrpežljivosti. Take ljudi rodi samo naša Rusija. Naj bolj pametno bi bilo, da bi mu zavezali glavo s pisano ruto, pa posadili ga v izbo med predice, tam bi vendar kolikor že koristil. Sedaj pa ne samo zastonj jê kruh, še svojo družino bode zares pognal po svetu. Meni se take ptice ne smilijo, to je gnjiloba, plesnoba na ruskem narodu. Če prej zginejo ti paraziti, bolje bode. Sedaj so nenevarni, še pred desetimi leti pa, ko je vlada dvorjanom dala na presojo kmetsko reformo, bila je povsodi le manjšina za osvobojenje z zemljo, in reforma se je uresničila v smislu manjšine le tû, ko je vlada stopila na njeno stran. Sedaj pa, ko se presoja reforma davkov, oglašajo se zemstva, kjer ima dvorjanstvo vse v rokah, eno za drugim, za obloženje z davkom vseh stanov, ne samo kmetskega kakor je bilo do sedaj. Dvorjanje so se spametovali, vidijo, da dokler bode kmet berač, bode tudi njim slabo, in sami pomagajo kmetu na noge. — Naša Rusija se sedaj čisti: mnogo smeti je še treba pomesti“.

Da bi se prepričal, kako globoko je izoran

„liberalizem“ tega gospoda, rekel sem naravnost, da činovniška armada bi se tudi dala prišteti k smetém.

„Ne bodem vam ugovarjal,“ odgovoril je činovnik, „v Rusiji je tega blaga zares preveč. Celo to se ne da trditi, da bi bili činovniki odvadili sebe in drugih od ruskega nereda, čeravno so pri nas nateknili uniformo malo da ne na mopse činovnikov“.

„A podkupnost?“ vprašam dalje.

„Dà, tudi ta se je ukoreninila pri nas. Vi ne mislite, da bom jaz opravičeval to zlo! Vendar, če pomislite, da so pri nas činovniki, ki dobivajo letne plače menj ko 50 r., in imajo shajati z njo, če pomislite dalje, da je sama vlada dajala take službe, kder se je skoraj oficijelno govorilo, da je plača mala, ker so stranski dohodki t. j. podkupi, če nazadnje pomislite, da pogostoma dajo ljudje bogati revežem činovnikom, in škode nij nikomur od takega podkupa ko morda vladi: vi morda ne boste sodili naših činovnikov preostro“.

Precej čudna je bila logika tega činovnika, kakor vidiš. Najin pogovor se je končal, ko ga je znanec iz drugega oddela povabil na igro.

Mlada prijateljca sta se poslavljalala skoraj

na vsaki postaji, česar nasledek je bil ta, da je Kostja še bolj molčal, Saša pa s tako živostjo pravil tolsti dami prijetne dogodbine iz okrožja ljubezni, da je njen smeh neprenehoma razlegal se po vagonu.

Čez sedem ur vožnje se je nazadnje pokazala rečica Kljazma in na griču stara stolica ruskih knezov — Vladimir.

Trštvo z grozdom na Ruskem.

Spisal dr. Josip Vošnjak.

Velikanska Rusija, ki obsega v Evropi s Kavkazom vred 116.000 kvadr. milj z 80 milijoni prebivalcev, spada samo s svojim južnim robom pod tisto podnebje, pod katerim vinski trs raste in rodi. Kakor vsaka rastlina potrebuje tudi trs neko srednjo temperaturo, da se njegov sad: grozdje popolnem razvije in daje po vrenji tak žlahen sok, kakoršen je že staremu očaku Noetu srce razveselil in ki še vedno nam poznim potomcem „srce jasni in okó“. Vinska trta raste samo v krajih, ki imajo posrednjo temperaturo po letu 20° R., po zimi pa do 0° R. Ti kraji se pa v Evropi razprostirajo od 52° severne širokosti (ob Renu in na Šlezkem) do 30° s. š. Vendar pada severna meja v Besarabiji do 46° s. š., ob Volgi pa se zopet do blizo 50° s. š. vzdiga.

Trs bi tedaj na južnem Ruskem še našel neizmerne prostore, na katerih bi se lahko zasadil, ko bi tega ne zaviral burni krivec, ki od nobenih

gor ne zadržan, prosto piše in brije od ledenega morja doli čez južno-ruske ravnine ter pokvarja s svojo mrzlo sapo trsni les. Vendar se po vsej Besarabiji dosti vina pridelava; tudi na podnožji krimskih gor imajo ruski velikaši lepo zasajene vinograde in knez Voronzov tam prideluje izvrstna vina, med katerimi tako zvaní „carski rizlec“ najbolj slovi. Pa vse te kraje presega Kavkaz; na njegovem podnožji v Georgiji in Gruziji raste divje in se visoko po drevji vije vinska trta, polna debelo jagodnih grozdov in verjetno je, da tukaj ima trta svojo prvo domovino. O teh divno-krasnih krajih navdušeno pripoveduje „Mtsiri“ Lermontov-a:

Krogim menjá cvél Božji sad;

Rasténij radužnij narjad ¹⁾

Hranil slédi nebesnih sljoz ²⁾

I kurdi vinogradnih loz ³⁾

Vilis, krasujas mež derov

Prozračnoj zelenju listov;

I grozdi polnie na nih,

Sereg podobje dorogih ⁴⁾

Visjeli pišno, i poroi

K nim ptic letal puglivi ⁵⁾ roj.

¹⁾ Rastlin mavričasti lišp; ²⁾ solz; ³⁾ kodri vinske trte;

⁴⁾ uhanom podobni dragocenim; ⁵⁾ plašni.

V Georgiji in Gruziji in ob obalih kaspiškega morja rodi vinska trta nenavadno velike grozde, s posebno debelimi jagodami jako prijetnega okusa.

Vino iz tega grozdja ne spada med izvrstne pridelke, pač pa je grozdje po vsem Ruskem čislano. Kakor so pri nas sadeži južnih dežel Italije in Dalmacije: pomoranče, limone, smokve ali fige itd. priljubljene, tako pri severnejših narodih izrodki našega podnebja: razno sadje in grozdje. Sadja, posebno pozimskih jabelk, mašancgere in drugih, se vsako leto mnogo iz Avstrije in Nemčije na Rusko, celo do Petrograda izvažajo; grozdje pa severni Rusi dobivajo iz južnih zgoraj omenjenih krajev.

Trštvo z grozdom za zobanje je najznamenitejše trgovinstvo za dotične kraje, katere redi in bogati; pot za to trštvo pa je reka Volga, po katerej urni parobrodi od jeseni do pomladi prevažajo neštivilne tovore grozdja po sredi Rusije mimo Kazana in Nižnega Novgoroda do Tvera, od koder potuje v Moskvo in Petrograd.

Volga je največja reka ne samo Rusije, ampak cele Evrope in preteka evropsko Rusijo v dolgosti 500 milj. Izvira med Moskvo in Petro-

gradom na „svetih tleh velike Rusije“; pri Tver-u že nosi parobrode, teče proti vzhodu do Nižnega Novgoroda, starodavnega središča ruskega življa in ruskega prometa, do Kazan-a, kateri nas svojimi mošejami in minareti spominja, da smo tukaj na prebivališčih nekdanj mogočnih mohamedanskih Tartarov. Pri Kazan-u se obrača Volga proti jugu in zopet smo pri Simbirskemu, Stavropolu, Samari, Saratovu na čisto slovanskih tleh. Od tod dalje do Astrahana, kder se velikansko široka Volga steka v kaspiško morje, bivajo razni, deloma še nomadiško živeči narodi ob njenih bregovih. Še le pri Astrahanu je zemlja zopet redno obdelana, da, to mesto se sveti sredi krasnih vrtov, da mu nij lahko enacega najti. V teh vrtilih pa se posebno goji vinska trta in dinja (melona).

In kdo je tu prvi trse sadil? — Ruski car Mihail Fedorovič je dal tu prvi vinograd napraviti in neki menih, iz Avstrije domá, zasadil je leta 1613 prve trse tukaj. Car Peter Veliki, katerega bistrournost nij prezirala nobenega pota do kultiviranja in obogatjenja Rusije, poklical je vin-carje iz Francoskega in od Rena v Astrahan in dal zasaditi francozke, ogerske, perzijske in ren-ske trsne sadeže. Odsehal se je tukaj vinoreja

veselo razcvetala in carica Katarina II. je še bolj proti severu, pri Saratovi in Sarepti, po nemških kolonistih dala vinograde zasaditi. In zdaj so od Astrahana do Saratova ob obeh bregovih Volge obširni vinogradi. Vendar se samo malo vina tukaj pridela, k večjemu nekaj šampanjca, ker se skoro vse grozdje za zobanje prodava.

Podnebje je trsu jako ugodno, menj pa zemlja, katera je navadno presuha, da je treba va-njo vodo napeljavati. Vsled tega postajejo grozdi veliki, a vino se neodlikuje posebno. Grozdne jagode so debele kot črešnje in sploh grozdje tako veliko, da res spominja na oni svetopisemski grozd, katerega so poslanci Mojzesu prinesli iz Kanaana.

In to grozdje se skozi celo zimo prodaje v Moskvi in Petrogradu in je tam ves čas tako frišno, kakor da bi se ravnokar bilo v vinogradu trgalo. Da pa grozdje tako frišno ostane, mora se po posebnem načinu ž njim ravnati, kateri način hočem priobčiti, da se ga poprimejo tudi naši vino-rejci, ki prodajejo svoje grozdje.

Na Ruskem tako-le ravnajo:

Grozdi se odrežejo, predno so popolnem dozoreli in dela se to tako pazno in varno, da se roka nobene jagode ne dotakne. Potem se grozd,

ki se zmirom samo pri peclju drži, na vse strani natančno pregleda in vsaka količkaj poškodovana ali nečista jagoda odstrani; pri tem se mora paziti, da se sosedne jagode ne poškodujejo. Zdaj se grozdi vlagajo v velikanske lončene vrče, ki držé do 40 bokalov. Ti vrči so spodaj širji kot zgoraj, imajo plošnata dna, niso trebušati in od zunaj dobro glazirani. Predno se začne grozdi vlagati, vsuje se v vrč toliko prosa, da je dno na debelo pokrito; zdaj se vlaga ena vrsta grozdja prav rahlo in pazljivo in sicer tako, da se nobeden grozd sosednega ne dotika. Potem se zopet nasiplje prosa, da je ta lega grozdov čisto pokrita in je grozdje ne morejo tiščati, kateri se zopet po istem načinu, kakor prvi, vlagajo ter s prosom pokrivajo. To se dela tako dolgo, dokler nij ves vrč napolnen. Tanjši najzgornji del vrča se s prosom do vrha napolni in zadela z lončenim pokrovom, ki kolikor mogoče natančno odprtje zamaši. Da zrak ne more v vrč, se ta pokrov po robu s kakim klejem ali zamazkom (Kitt) zamaže in potem še 12kratna lega močnega papirja čez pokrov in rob vrča prilepi. Če se je vse to vestno zgodilo, se grozdi lahko dve leti hranijo in se ne pokvarijo.

V teh vrčih roma grozdje po daljni Rusiji
in razveseljuje s svojo prijetno sladkostjo naše
severne brate, ter jim v prsih zbuja željo po div-
nem jugu, ki te sladke obrodke rodi, željo po
jugu, po — Carigradu.

Čegava bode?

Spisal Josip Ogrinec.

Stoklas je majhen človek, upognen, star kah šestdeset zim. V nedeljo, kadar se najbolje napravi, ima ogoljen, starodavnega kroja klobuk. Suknjevec mu je prekratek in preozek na vse plati, prtene hlače mu meljejo po suhih stegnih, kakor dva otrobnjaka. Črevlje ima robate. Golenice mu ne dosežajo vrha méč, da se mu sem ter tja ogorena polt bliska zadaj pod kolenom.

S kratka Stoklas, kadar počasi krevsa po potu in kratko „kranjsko“ pipo žveči med brezobimi čeljusti, vidi se kot berač „božjega darú“ potreben. Toda nij takó. On je mož, ki ima groš! Njegov grunt je najboljši v vasi, njive najrodovitnejše, njegova živina debela, da se kar trese. Pa tudi denar ima, denar! V omarici pehar srebra, križavih tolarjev, šmarnih petic, dvajsetic in enacega starega cvenka, katerega vsake kvatre o kacem večjem prazniku enkrat opráši in prešteje, pa tudi rad kakemu znancu pokaže, — če mu je baš za-

upati. Ali večino svojega premičnega premoženja ima na posojilih. Koliko? pripoveduje vsak, pa nobeden ne vé. In čegavo bode vse to po njegovi smrti? To je lahko uganiti. Otrok je eden sam, Reza. Njeno bode vse!

Da, bogata bode Reza. Dobro jej bode na svetu. A ona tudi zasluži! Lej, kakó modra je, kako ponižna in priljudna proti vsakemu poštenjaku! Ljubi in spoštuje svojega očeta. Vedno mu rada streže, kar po mislih. In čedna je Stoklasova Reza — taka, da take je nij pod zvonom: to priznava vsak. Zaradi vsega tega je ona tudi očetu mila, ko luč rumenega solnca. Rad jo ima, morda celo rajše, nego svoje premoženje s tistimi belimi srebrnjaki vred! In čisla jo vsak, kdor jo pozna. Mladi fantje pogledujejo za njo, kjerkoli jo srečujejo. Ob nedeljah gredóč iz cerkve se kar skušajo, kdo jej bode za družčino, kdo za boljši kratek čas. Vsakemu je čudno po godu to dekle, vsak si jo želi, vsak je srečen, če dobi prijazen pogled, kako dobro besedo od nje. In vsak, vsak si na tihem misli: „Čegava bo, čegava? Vem — ko bi bila moja!“

Dasi je Rezika že dvajset let stara in ima dobrih ponudcev na veliko izbiro, vendar menda

še sama nikoli resno nij pomislila biti katerega drugega, kakor očetova; niti nobeden fantov — sodim — nij imel, da bi bil po njenem obnašanji mogel več pravice do nje prisvajati sebi, kakor vsakemu drugemu. O veš, da, snubil bi jo bil rad vsak, in še rajše vzel za ženo, tako dekle! Toda redje ko je kaj, težje je dobiti. Ubog si pač drznil nij nagovoriti jo zaradi kaj družega kot za pomenkovanje a tudi premožnih je malokdo v vasi bil, ki bi bil upal si z dobrim vspehom zaprositi jo za nevesto. Skoraj nobeden prav verjeti nij upal, da je tak, da bi ona hotela njega, in zlasti da bi jo oče hotel njemu dati.

Med Šmarnim praznikom na enkrat počí glas, da Zlatopoljčev Jarnejec snubi Rezo. Brž mladi in stari pretehtuje, koliko mu kaže, da bi ali ne-bi bila njegova. Dosti bogat za-njo bi bil ta ženin! Imel bode dve tisoči dote. Človek tudi nij napačen. Čvrste postave, čednega obraza, dobrega imena: nihče nič posebno slabega ne vé o njem. Večina jih torej trdi, da on dobi Rezo; samo nekateri malo zmajujejo z glavo, češ, da Zlatopoljčev nič kaj ne dela prav rad, da bode zatorej oče Stoklas malo branil se vzeti ga za zeta. Ne dolgo potem bistrooke, vaške deklíce

opazijo, da tudi Potrebnikov Ožbe nekaj „pribija“ za Rezo, ka-li? Pa mislijo si, da ta le samo tako malo gleda za njo. Če prav namreč rade priznavajo, da Potrebnikov je zlate žene vreden po vsem, kar se tiče njegovega čednostnega vedenja, njegove marljive delavnosti, kakor tudi njegovega čvrstega mladeništva. Toda, pomagaj si! Nema ne, da bi dejal, da ima kaj prida, najmenj pa za njo, za Rezo Stoklasovo!

Ali naj tema snubcema že bode, kakor hoče: radovedne občanke imajo vendar ugodno snov za daljetrajno pretresovanje in ugibanje. Saj so prepričane, da premožna, gruntarska hči ne jemlje moža, samo da je mož — kakor „bajtarska;“ ampak da zlasti ta Stoklasova bode pač še potrpeča z možitvijo: da se zakon poprej dobro pretehta na vsako stran, da se ugodi in pokaže, da-li bode veljalo, ali ne? Za vse to je pa treba priličnejega letnega časa, zime, ko kmetski človek bolj utegne ukvarjati se z ženitvijo in drugimi enacimi „ne-bodi-potrebami“.

In tako se tudi zgodi. Zlatopoljčevega vsa snubitev se do božiča vrši samo v tem, da kder in kadar more, izkuša pririniti se k Rezi, spremljati jo po očitnih krajih in delati se jej kratkočas-

nega tovariša. Večkrat za poznega večera tudi rad ponosno povriskuje pod njenim domovanjem.

Pred pustom stoprv res začne trdo ženiti se. Vsako nedeljo in praznik o mraku — navadno nekoliko vinjen — češ, mi ga tudi pijemo lahko! — pride k Stoklasu na tako zvani rázgled. Pa tudi v delavnikih blizu vsak večer hodi semkaj vasovat.

„Kako je pa kaj, Reza?“ nagovarja samó njo; povsod in vedno je njej za petami, da jej pri opravkih pomaga, ali tako kaj. Po večerji sedeva tik poleg nje za kolovratom. Kadar se mu zdi, da ujema njeno oko, tačas jej pomenljivo namožikne in se sladko nasmehne. Sproti jej govoriči raznovrstno blago ter se mora smijati sam, ako se neče ona. Med tem jej nasmeteno pezdirje večkrat z okorno ljubeznjivostjo pomete z ram in z naročja. Odhajaje jo za roko lovi, poteza malo za soboj ter jej vošči:

„Pa dobro spi Reza — saj si . . . e, saj veš!“ On misli: čemu veliko govorjenja? Še hvali, da jo hočem! Kadar bode, očetu porečem, pa bode — moja! Kaj pak!

A med tem tudi Potrebnikov začne določno stopati za Rezo, toda drugače dela kot Zlatopolj-

čev. Ožbe kot bližni sosed čisto tih in ponižen in navadno s kacim navideznim izgovorom ali opravkom boječ obiskuje Stoklasovo hišo. Velikrat tudi po večerji prihaja malo „v vás“, če poprej opazi skozi okno, da nij Jarnejca. Seda k očetu in pomenkova se samó ž njim: kako se je delalo denes; kaj bode jutri, ali dež ne pojde; kako letina kaže, kako bi to pa to, da bi bolje bilo itd. Časi mu prinese kaj, s čemer se prikupuje: kresilne gobe, po katero je sam plezal visoko na bukev, da bi bil kmalu ubil se; a jo vendar rad dá očetu, ki še zmerom raje krešejo, kakor bi te novo iznajdene žvepljenke nosili pri sebi, vedni pogibelji, da se jim vnamejo v žepih. Sém ter tja jih razveseli s pipo kacega dobrega, nenavadnega tabaka, ki mu ga je ta ali oni tihotapec iz Trsta prinesel, ali ki je pod roko kupljen daleč kje; in sam očetu s treščico prižiga, da starcu nij treba vstajati izza mize. Sploh, kakor more streže in govori samo njemu na dušo; za Rezo — bi sodil — niti misli nema — na videz! Edino, kadar ona že pozno v noč déva odejo na peč gret za očeta, tačas Ožbe tudi njej kar molčé skoči na postrežbo: razgrne odejo in tišči k peči dobro segreti jo, da bode očetu ugodneje pod njo.

Želeč lahko noč pristavlja: „No dobro spite, in zdravi ostanite, oče!“ Rezi ničesar ne reče z besedo!

Necega večera Ožbe zopet pod Stoklasovo steno od zunaj z nevoljo opazuje, kako njegov tekmeec Jarnejec posebno živo občuje z Rezo. Skozi okno, katero črez nekaj odpre dekcle, ker se jej prevroče zdi v hiši, čuje k očetu priselega Jarnejca reči:

„No oče, z Rezo sva tako nekoliko že zmenjena. Jaz bi jo vzal. Menda se ne boste pulili z menoj, oče?“

„I nu, če sta ene volje — kadar je; tja po veliki noči“, odgovori oče po nekolikem premisleku.

Ožbe uničen odide izpod okna. Spoznava, da nema ničesa upati. Vendar pri tej priči sklene, da zdaj tudi on hoče z besedo na dan, naj velja kar hoče — če tudi je vse izgubljeno za njega!

Nek večer torej je Ožbe v vasi pri Stoklasu. Oče ravno puha „boljši klobasarski“ tobak, kate-rega mu je bil on prinesel in prižgal, in posebno dobre volje pripoveduje, kako mu je posrečilo se, da je voliče denes za sto goldinarjev dobička prodal in kravo od žabične bolezni ozdravil. In

na dalje pripoveduje, kako je gospodaril, da je prišel iz nič na nekaj.

„Jaz bi tudi upal si iz svojega polgrunta narediti celega, samo da bi dobil ženo, gospodinjо prav pravo!“ méni Ožbe posebno živo naglasovaje zadnje besede.

„I, to tebi nij težava. Poznajo te, da si človek dober — ménim, da kje povprašaš, že dobiš lahko dobro“, osrečuje ga oče.

„Vem; ko bi mogel kakšno tako, kakor Reza-le vaša“, pravi Ožbe naenkrat in hrabro ter skoraj zdihovaje, in po kratkem premolku z vidno težkim srcem pristavi:

„Oče — oče — — vi mi dajte Rezo!“

Oče pipo z ust vzame, da mu ne bi pala, roke mu omahnejo, in zmanjka mu sape. Kakor omedlel zrè pred-se in molči, vse je tiho.

Zunaj petelin zapoje „kikeriki!“

Ožbe čedno vstane in z besedami: „Vreme se spreminja!“ opotekaje se, odide iz hiše.

Drugi dan oče vprašajo hčer:

„Reza! veš, jaz te imam rad, ker rada ubogaš. Zato tudi jaz hočem tebe ubogati. Reci, kateri ti je bolj všeč?“

„Kdo?“ praša tiho hči v vidni zadregi.

„Jarnejec ali Ožbe? Katerega bi raje za moža?“

„Kateremu me vi raje daste!“ odgovori dekle po nekolikem premišljevanji, ali od očeta proč obrnena.

„Ne, ne! Samo po pravici povej: katerega imaš raje! Jaz vem, da enega imaš raje, kakor drugega?“

„Res oče, kateri vam ljubši, tistega! Saj vem, da vaša izvolja je najbolja. Zato, katerega vi hočete, tudi jaz.“ A najbrž jej nij tako vse eno.

„No, to sem vesel! Reza — jaz rečem — tvoj naj bo — Ožbe! Če prav nij bogat, pa je človek, dober in pošten bode mož — no?“

„Oče — jaz vam verjamem!“ pravi hči zelo srečna. I, ona je vedela, da bode oče, moder mož, tako odločil. Ko bi ne bil, bojim se, da bi bila oprovrgla svoj: „kateri je vam ljubši.“

Tretji teden po veliki noči je Potrebnikov Ožbe Stoklasov zet, in ljudje nekaj kimaje z glavo šepetajo po svoji pameti in sodbi:

„Hm, očetu je znal govoriti!“

Narodni jezik in trgovina.

Spisal L. H.

Ker je telegraf tak zavod, ki služi v prvi vrsti trgovini, ne more se mi očitati, da pišem brez prave podloge, ako nekoliko izpregovorim o trgovinskih jezikih, ki so v Evropi v rabi, po telegrafičnih depešah in jezikih, v katerih so napisane.

Trgovinski jezik nij zmirom tudi narodni jezik, ali da se jasneje izrazim, dosti je krajev, v katerih se ne rabi za trgovino jezik dotične dežele, bodisi da so kupci tujei, bodisi, da so domačini, a potujčeni, ali v tujem jeziku odgojeni in izobraženi.

Kar sem mogel pri telegrafični postaji v Trstu opaziti o rabi različnih jezikov pri trgovstvu raznih narodov, naj tukaj v kratkem zabilježim.

Najbolj trdovratno se svojega jezika držé romanski narodi. Iz Laškega dohajajo samo laške,

iz Francoskega večjidel francoske depeše. Da ne pridejo iz Francoskega same francoske, ampak pogosto tudi nemške depeše, je krivo to, da je tam mnogo nemških trgovcev, posebno pa nemških Judov. Karakteristično je vsakako, da se na Laškem vsi Judje pollaščijo, na Francoskem pa ne. Kakor romanski narodi, tako telegrafujejo tudi Angleži večjidel samo v svojem jeziku po svetu, kar našim telegrafistom mnogo truda prizadeva, ker te čudne pisave in teh nikomur podobnih izrazov niso navajeni.

Nemci telegrafujejo domá, to je od enega nemškega mesta do drugega, vse nemški, izvzemši kako francosko poslanico med plemenitaši, ki pa navadno nij trgovinskega zadržanja.

Ravno tako kupčujejo na vzhod, to je v slovanske dežele, skoraj izključivo v nemškem jeziku. Proti zapadu in jugu pa se Nemci morajo posluževati francoskega, angleškega in laškega jezika, ker se dotični narodi nečejo učiti nemščine. Ko bi bojazen nekaterih, da bode Nemčija vso Evropo germanizirala, že sama na sebi neopravičena ne bila, izgubila bi se o pogledu na statistiko trgovinskih jezikov, ker se zapadni narodi, kot starejši in tisti, od katerih je kultura

izšla, od Nemcev ne uče in ne bodo učili ni jezika ni česa drugega. Kakor se zapadnim narodom ne zdi truda vredno, učiti se nemščine, ravno tako se Nemci ne marajo učiti magjarskega in slovanskih jezikov, in to toliko menj, ker jim Slovani le preradi nasproti prihajajo s tem, da se nemški uče; na Ogerskem je pa trgovina večjidel v rokah Judov in Nemcev, ki so sicer angažirani Magjari v politiki, a za dom in trgovino se poslužujejo nemškega jezika.

Slovanski narodi se ne poslužujejo svojih jezikov za izvenzemesko trgovino. Še v domači zemlji rabijo pogosto tujščino.

Rusi in Poljaki se poslužujejo po večjem francoskega; Čehi, Slovenci in Hrvatje nemškega, južni Hrvatje (Istrijanci, Dalmatinci) in Srbi blizu jadranskega morja pa laškega jezika.

Da se Rusi in Srbi za izvenzemesko kupčijo ne poslužujejo svojega jezika, je krivo med drugim tudi to, ker se vsled mednarodne pogodbe depeše v cirilici pisane ne sprejemajo. — V kaki meri Čehi doma rabijo pri brzozjavu svoj jezik, mi je neznano; Slovenci vsaj skoraj nič; seveda je pa tudi trgovina pri nas večjidel še v tujih rokah; le goriške ženske, ki prodajajo črešnje na Dunaj

in druge kraje, si telegrafujejo med soboj dostokrat po slovenski. Hrvatsko-srbskih depeš pa pride v Trst in skozi Trst mnogo več, nego slovenskih. Magjarska trgovinska depeša je, kakor sem že zgo.aj omenil, bela vrana.

Grki se poslužujejo ali svojega ali laškega jezika.

Med Rumunijo in drugo Evropo pa posreduje francoski in laški jezik.

Čeravno si slovanski jeziki pri neugodnih okoliščinah do sedaj še niso mogli priboriti tiste veljave, katera jim pristuje, prorokuje se vendar enemu izmed njih, namreč ruskemu, po pravici velika prihodnjost. Ruski trgovci ga že sedaj v domači in azijatski kupčiji upotrebljujejo; s časom bode odrinil vse druge trgovinske jezike na severovzhodu, ter se razširil po celej širni Aziji, kjer je že sedaj močno znan. Poljaki niso za kupčijo rojeni, trgujejo tam Judje in sicer v nemškem jeziku; kar sem videl depeš od poljskih žlahtičev, bile so vse francoske. V Poljskej se bodeta borila nemški in ruski jezik, kar se tiče namreč trgovine.

V deželah češke krone se borita nemški in češki jezik za nadvlado, a pri tej neutrudljivej

delavnosti Čehov na obrtniškem in kupčijskem polji se bo utrdil najbrže poslednji ter se razširil še črez severno Ogersko.

Na jugu si je do zdaj slovenski jezik najmenj veljave v kupčiji pridobil. Srbo-hrvaščina se že zdaj vspešno ustavlja nemščini in laščini, na Bulgarsko pa še tuji jeziki, razen grškega, niso prodrli, in ker so Bulgari prav marljivi in sposobni za trgovino, si ne bodò mogli tuji kupci tam dosti tal pridobiti. Ker k sreči jezik gospodujočega naroda, namreč turški, nema nobene veljave, si bodo na balkanskem poluotoku slovanski jeziki prav lahko in v kratkem času pridobili nadvlast.

Do sedaj pa so pglavitni jeziki za mednarodno trgovino v Evropi: angleški, francoski, nemški, laški in ruski.

Za telegraf je francoščina oficijelni jezik vseh narodov. A na celem svetu se največ v angležkem jeziku telegrafira, ker imajo Angleži in Amerikanci, kakor znano, večji del pozemske trgovine v rokah.

